

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204088

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. 1923 254 Accession No. G.T. 565.

Author V44A
వెంకటేశ్వర శర్మ, బి.ఎ., మహానుజు వెంకటేశ్వర శర్మ

Title శ్రీమద్భగవద్గీతా వివేక కర్మ.

This book should be returned on or before the date last marked below.

19 OCT 1972			
-------------	--	--	--

ఆచార్య రంగా జీవిత కథ

రచయితలు
ఉభయభాషాప్రవీణ
జాస్తి వేంకట నరసయ్య
విద్వాన్
ధూళిపాళ వేంకట సుబ్రహ్మణ్యము, బి.ఏ.,
ప్రధానాంధ్ర పండితులు : ఆర్. వి. యస్. శ్రీ. వి. యస్. హైస్కూలు
చిలకలూరిపేట, గుంటూరుజిల్లా

ప్రకాశకులు
భారతీ సమితి
పెదవూడి (గుంటూరు జిల్లా)

[0-12-0 ఈక 75 న.ప్రె.]

Checked 1969

తొలి పలుకు

పరాధీన జాతుల స్వాతంత్ర్య లబ్ధికి పోరాడుచున్న జీవితములు ప్రాతః స్మరణీయములు. వ్యవసాయ ప్రధానమగు భారత దేశపు సర్వతో ముఖాభ్యుదయమునకు కృషివలుడు వ్యవసాయక కార్మికుడు వహించు పాత్ర గణనీయము. అట్టి శ్రామికులు అన్నదాతలు దేశపునరుజ్జీవనమునకు సూత్రధారులు కాగల, సర్వజన శ్రేయస్కరమగు రాజ్యస్థాపనకు తన సర్వస్వము సమర్పించిన ప్రతిభాకారి, అఖిల భారత నాయకుడు నగు ఆచార్య రంగా జీవితమును ఆంధ్రుడు, విద్యార్థి, విద్యార్థిని, భారతీయుడు చదివి నేర్చుకొనదగిన అంశము లెన్నేని కలవు.

శ్రీ జాన్తి వేంకటనరసయ్య, శ్రీధూళిపాళ వేంకట సుబ్రహ్మణ్యం గార్లు తమ జాతీయ రచనలచే ఆంధ్రలో సుప్రసిద్ధులు. ఈ రచనలలితమై, రసమయమై, ధారాళముగా నట్టులేక నడచినది. విద్యా కాళాధికారులు, ఉపాధ్యాయులు, ఇట్టి జీవితములను పాఠశాలలలో బాలబాలికలచే చదివింప ఏర్పాటుజేసి వారి మనములందు దేశభక్తిని స్వాతంత్ర్య బీజముల రేకెత్తింప జేయుదురు గాత !

12-10-47
విజయవాడ

దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్య
“శాద్ధవాజ్మయబ్రహ్మ”.

విషయ సూచిక

రైతు	౯
బాల్యము	౧౧
విద్యార్థి	౧౩
విదేశగమనము	౧౪
‘బి. లిట్. బిరుదు’	౨౧
పొగయోడ	.. .	౨౩
కొత్తసాగుబడి	౨౫
ప్రాధేసరు	౨౭
ప్రజాసేవ	౩౧
రైతాంగ విద్యాలయము	...	౩౪
భారతీరంగా	...	౩౬
నుబాస్ మైత్రి	౩౮
వివిధ రంగములు	౩౯
రచనలు	...	౪౪
ఆంధ్రప్రదేశ్	౪౭
పద్యనుమాంజలి	౫౦

జాతీయగీతము

జన గణ మన అధినాయక జయహే

భారత భాగ్య విధాతా !

పంజాబ సింధు గుజరాత మరాఠా

ద్రావిడ ఉత్కల వంగా!

వింధ్య హిమాచల యమునా గంగా

ఉచ్చల బలధి తరంగా!

తవ శుభ నామే జాగే

తవ శుభ ఆశిష మాగే!

గాహేతవ జయ గాధా

జన గణ మంగళదాయక జయహే

భారత భాగ్య విధాతా!

జయహే జయహే జయహే

జయ జయ జయ జయహే॥

అనువాదము

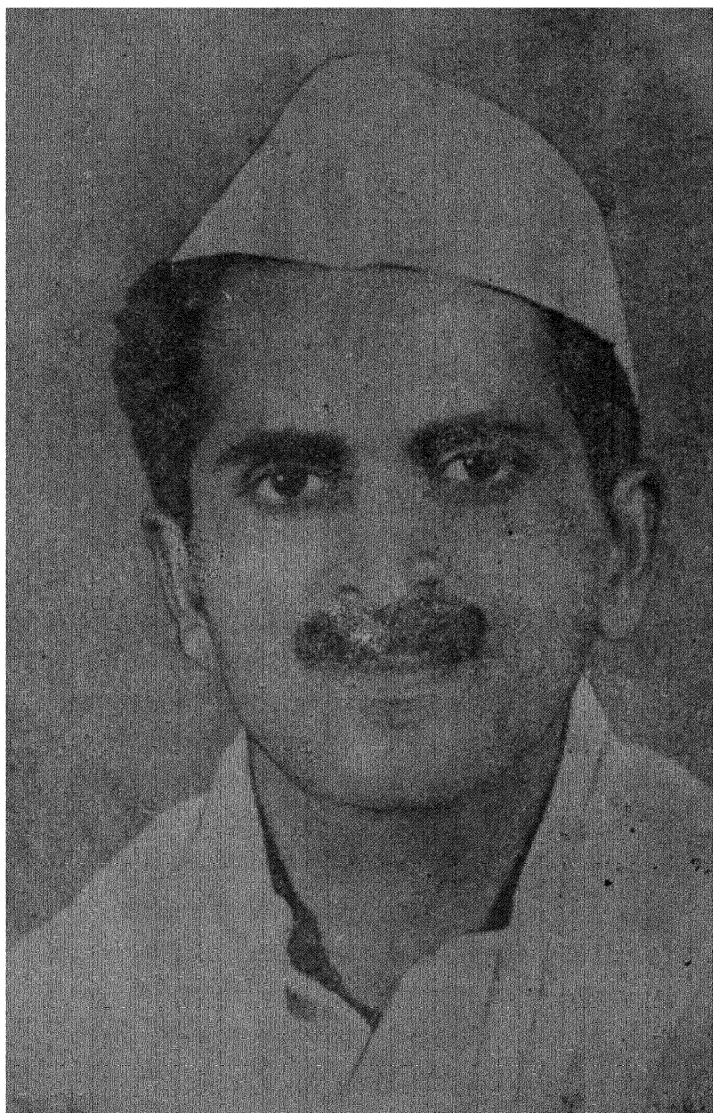
సమస్త జనుల హృదయములను పరిపాలించు భారతదేశ సౌభాగ్య కర్తవైసర్జి నీకు జయ మగుగాక !

నీ శుభ నామము పంజాబు, సింధు, గుజరాతు, మహారాష్ట్రము, ద్రావిడము, ఉత్కలము, బంగాళము మున్నగు దేశజనుల మనస్సులను ఉత్సాహముగ జేయుచున్నది.

అది వింధ్య, హిమాచల పర్వతములలో ప్రతిధ్వనించుచున్నది. యమునా, గంగా నదుల ప్రవాహగీతములందు విలీనమై, హిందూ సముద్ర తరంగములచే గానము చేయబడుచున్నది.

నీ ఆశీర్వాచనములతోటకు వారు ప్రార్థించుచు, నీ కీర్తిని గానము చేయుచున్నారు.

భారతదేశ సౌభాగ్య కర్తవగు నీకు జయమగుగాక, జయమగుగాక, జయమగుగాక !

రైతు

శ్రీ మంతంబగు ధారణీవలయంబు నందలి జీవరాసుల కెల్ల నాహార మత్యావశ్యకము. అందును జ్ఞానమాత్రా ధికుఁ డగు మానవునకుఁ దినుటకుఁ దిండియుఁ గట్టుటకు గుడ్డయు నవసరములు. ఆహార, నస్త్రాదికముల యుత్పత్తికి వ్యవసాయమే యాధారము. అట్టి వ్యవసాయమును సాగించు వాఁడు రైతు. కావునఁ బ్రపంచమెల్ల రైతుపై నాధారపడి యున్నది.

అనాదినుండియు మన భారతవర్షమున వ్యవసాయము ముఖ్యవృత్తి. అందులకు దేశసహజస్వభావ మెంతయు ననుకూలించుచున్నది. శీతోష్ణస్థితియు, సర్వకాలములయందును సమృద్ధ జలప్రవాహములతో నొప్పారు గంగ, సింధు, బ్రహ్మపుత్ర, గోదావరి, కృష్ణ, తుంగభద్ర, పెన్నాది నదులును ఈ దేశమునందలి వ్యవసాయాభివృద్ధికి దోహదమొసంగుచున్నవి. ప్రపంచఖ్యాతి గాంచిన మేలురకపు పశుసంతతికిఁ గూడ మనభూమి మనికిపట్టు. కావుననే మన దేశమునందు నూటికిఁ దొంబది మంది రైతులు.

ఒకనాఁ డీ దేశమున రత్నాల రాసులు పండించి నాఁడు రైతు. సమస్త సంపదలతోఁ దులఁదూగినాఁడు రైతు. దేశీయార్థిక జీవనమునకు వెన్నెముకఁగా నిలిచినాఁడు రైతు. కాని, రాజకీయముగా వెనుకబడి పారలౌకికమునఁ

జెక్కిన నాటనుండియు రైతుస్థితి నానాట ఊగించు
చున్నది.

సీ॥ ఎండవానల కోర్కె ఏడాది పొడవున
చెమటోడ్చి నేద్యంబు చేయుచుండు
భూమాతనే నమ్మి ప్రొద్దుగ్రుంకెడి దాక
పట్టిలో పార్లాడి మాడుచుండు
ఇల్లు వాకిలి వీడి ఎల్ల వేళలయందు
పసుల కొట్టాలలో పండియుండు
మెలుగన్న మెట్టిదో మెసవుటే ఎలుగక
గొడ్డుకారపు కూడె కుడుచుచుండు
శ్రమకు ఫలితమ్ముగా ధాన్యరాశి రాగ
దాని భూస్వామికిని ఋణదాత కొసగి
శిస్తుకట్టంగ పెండ్లాము పుస్తె మిగుల
బ్రతికి యున్నాడు రైతు జీవచ్ఛవముగ.

ఉ॥ ఉన్న దఖండభూమి జన మున్నది నల్వదివాల్లకోటు లే
మున్నను కూడుగుడ్డల కయో! యని కుండుచునుంటెగాని వే
లున్నదె దిక్కులేక పడియుండిన దీనుల నుద్ధరించు వా
రున్నగాదా! సముజ్జ్వల మహోన్నతి గాంచుట దేశ మక్కటా!

అట్టి నేటి రైతుల దుస్థితిని గన్నులారా గాంచి,
పేదవడి, బక్కచిక్కి, కప్పించి, కృశించు రైతుల దురవస్థలకు
వాక్రొశమును జెంది రైతు భవిష్యత్తును నిర్ణయించి, వారల
నుద్ధరింపఁ గంకణము ధరించిన జాతీయ నాయకులలో ఇరువ
దవ శతాబ్దమునఁ దన సర్వశక్తుల ధారవోయుచుఁ బ్రసిద్ధి
జెక్కినవాఁడు ఆచార్య యన్. జి. రంగ.

ఉ॥ దీనుల నుద్ధరించుటకు ♦ దీక్షను బూని నిరంతరమ్ము న
జ్ఞాన తపంబుఁ బాపుటకు ♦ జాతీకి నూతన విద్య నెచ్చి జే
కాన దరిద్రమానవుల ♦ సాయము నేసినవాఁడు ధన్యుడౌ
మానవసేవయే జగతి ♦ మాధవసేవ గదా తలంపఁగన్.

బా అ్య ము

గోగినేని రంగనాయకులు ఆంధ్రుడు. గుంటూరు జిల్లా బాపట్ల తాలూకాలోని నిడుబ్రోలు ఆయన నివాసస్థానము.

నిడుబ్రోలు గ్రామమునందలి రైతు కుటుంబములలోఁ బ్రఖ్యాతిఁబడసినవి రెండువంశములు. ఒకటి గోగినేని, రెండు పాములపాటి. గోగినేని వంశభూషణుడై నాగయాఘ్నిఁడొక రుఁడుండెను. ఆతఁ డాస్తికుఁడు. దైవభక్తిపరుఁడు. వినయాది సద్గుణ గణవరిష్ఠుఁడు. ఆతని ధర్మపత్ని పాములపాటి వంశోద్భవ, సచ్చరిత్ర అచ్చమాంబ. వారిది కూడుగుడ్డలకు లోపము లేని సామాన్యమైన రైతుకుటుంబము. ఆ పుణ్య దంపతులకు 1900సంవత్సరము నవంబరు 7 ఏడవతేదీన మన రంగా జన్మించెను. వారి కీతఁడే ప్రథమ సంతానము. పిదప వేంకటప్పయ్య లక్ష్మీనారాయణ లను వారిరువురు జననమందిరి. నాగయ్య గారి కీ మువ్వరే బిడ్డలు.

పూవునకు జన్మచేతనే తావి యబ్బును. రంగా కేఁ దాది నిండకముందే దేశాచారము ననుసరించి, 'అన్నప్రాశనము' నొనరించిరి. ఆ సమయమునఁ బాయసమును పెండి గిన్నె యందుంచి మేనమామచేత బంగారు వస్తువులతో నా పాయసమును బిడ్డ నాలుకపై రాయింతురు. అంతియేకాక యొక పీటపై బంగారునగ లొకదెసను, పుస్తకములు, కలము, సిరాబుడ్డి మఱియొకవంక నుంచి, పారాడుచుండెడి ఫసిబిడ్డను నావైపు వదలుదురు. అప్పుడా బుడుతుండేది తాఁకిన నా సంబంధమగు వృత్తి వ్యాపారాదులం దాతఁడు జీవిత

యాత్ర గడపుకొనునని పెద్దల నమ్మకము. అట్టి సమయమున మన రంగా ధగధగ మెఱయుచుండు నగల దెస కరుగక నేరుగ పుష్పకముల వైపునకుఁ జని వానిని గైకొనెను. నాఁడే రంగా గొప్ప విజ్ఞానవేత్తయగునని పెద్దలు మురిసి కొనిరి.

దేశ సంప్రదాయానుసారముగ నాగయ్యగారు మన రంగాను గ్రామ పాఠశాలయందుఁ జదువవేసిరి. అప్పుడు పల్లెటూరిబడులకుఁ బ్రత్యేకగృహములు లేవు. ఏ యుదారుని కొట్టముననో యొజ్జ కూరుచుండి తనచుట్టును మూఁగి యుండుశిష్యులకుఁ జదువు చెప్పచుండెడివాఁడు. రంగాకాపాఠశాల వాతావరణము నచ్చలేదు. అదియొక చీకటితోనేరుగా నుండెడిది. దుర్వాసనకు నిలయము. అందుచే రంగా బాల్యమునఁ జదువునందంత యాసక్తిలేక బడికి సరిగా పోవుచుండెడి వాఁడు కాదు.

చిన్నతనమున రంగాకుఁ జదువుటలో నిష్ఠము గల్గించుటకు వారి మేనమామగారి యాప్తమిత్రులగు జంపని ఆంజనేయులుగారాబాలుని దగ్గఱఁగూర్చుండఁబెట్టుకొని దేశ భక్తులపై యభిమానము గలిగించు చుండెడివారు. ఆతఁడే యాతనికిఁ జదువునం దుత్సాహమును గలిగించెను.

ఇంతలో నాతని పదవయేట వాని తల్లి కాలధర్మ మందెను. అంతట నాతనిని బెంచు భారము పెత్తలియగు మంగమ్మగారిపైఁ బడెను. పెత్తలికి సంతానము లేదు: భర్తయుఁ జనిపోయెను. కావున వీరి యింటియందే యుండి బిడ్డల

నల్లారు ముద్దుగాఁ బెనుచుచుండెను. తల్లి లేని బిడ్డ లనిన గారాబ మెక్కువ గదా !

రంగాకు వీధిబడి యనిన రోత యనుపించెను గాని, పుస్తకములపై నలని క పేక్ష మిక్కుటము. ఆతఁ డెప్పుడు నేదియో యొక పుస్తకమును దీసికొని తమ కొట్టమునందలి చెక్కకూర్పుపైఁ గూరుచుండి చదువుకొను చుండువాడు. క్రొత్త పుస్తకము లనినఁ బ్రీతి. ఒకనాఁడు తన మేనమామ వద్ద నొక పెద్ద పుస్తకమును జూచెను. దానిని జదువవలెననుఁ గోరిక కలిగెను. తన పెత్తల్లినిఁ బుస్తకముతెచ్చిపెట్టు వఱ కును గోకాడెను. పుస్తకమును గ్రహించి దానిని జదువునంత వఱకును నాతడు నిదురఁబోవలేదు. ఆపుణ్య పుస్తకమే విజ్ఞాన చంద్రికామాలవారి “రాణీసంయుక్త”.

వి ద్యా ర్థి

మ॥ పెఱ పన్నట్టిది లేదు లేశ మయినన్ విద్యార్థి! నీ కీ భువిన్
కఱవే లేదు విశాల ధైర్యమునకున్ కామ్యార్థ సప్తపత్నికై;
ముటిపం బొప్ప స్వరాజ్యసిద్ధికొఱకై ముందే చనంజాలు నీ
సరి యెవ్వారలు భావిపొరుడ! నుధీకాలీ! యువాక్రసరా !

ఆంగ్ల విద్యాభ్యాసమునందు దేశమునం దంతటను వ్యామోహము వెల్లివిరిసెను. ఆ గ్రామమునందును నాంగ్ల విద్యాసక్తి కలిగెను. పరిసర గ్రామముగు పొన్నూరున మాధ్యమికపాఠశాల కలదు. పిదప నదియే యున్నతపాఠశాల చేయుబడి నిడుబ్రోలు గ్రామము హద్దులలోనికిఁ దేబడెను. పదునాల్గవయేట రంగా యాపాఠశాలయం దారవతరగతిలోఁ

(ఫస్టుఫారములో) బ్రవేశించెను. ఆతఁడెప్పుడు నుపాధ్యాయుల యిండ్లకడనే చదువుకొను చుండెడివాడు.

ఒకతూరి వాని పెత్తలి “నాయనా! ఎన్నడును నింటి వద్దఁ జదువవేమిరా?” యని ప్రశ్నించెను.

“అమ్మా! బాగుగనే చదువుకొనుచున్నాను. తరగతి యందు మంచి ‘మార్కుల’ను బొంది ‘మానేటరు’గా నుంటి ననెను.

రంగా మూడు, నాలుగు ఫారములు చదువుచున్న ప్పడు వినయ విధేయతలతో నాదర్శప్రాయమగు జీవితమును గడపెను. ఆతనికి భాగవతమునందలి ప్రహ్లాద చరిత్రలోని పద్యము మనసునకుఁ బట్టెను.

“తనయందు నఖిల ధూతములందు నొక భంగి
సమహితత్వంబున జరుపు వాఁడు
పెద్దలఁ బొడఁగన్న భృత్యుని కైవడిఁ
జేరి నమస్కృతుల సేయవారాడు
కన్నుదోయికి నవ్యకాంత లడ్డంబైన
మాతృభావనఁజేసి మఱువారాడు
తల్లిదండ్రుల భంగి ధర్మవత్సలతను
దీనులఁ గావఁ జింతించువారాడు

తే.గీ. సఖులయెడ పోదరస్థితి జరుపువాఁడు
దైవతములంచు గురువులఁ దలఁచువాడు
లీలలందును బొంతులు లేనివాఁడు
లలిత మర్యాదుడైన ప్రహ్లాదుఁ డధిప.”

అను ప్రహ్లాదునివలెఁ దన జీవితమును జక్కదిద్దికొనఁ దలఁచి రంగా షడవడిని సాగించుచుండెను. అనాఁ డాతఁడొక

వేదాంతి. పండితుఁడు. భారతీయాచారముల ననుసరించి, పిలకజుట్టునే పెట్టుకొని, నిత్యము వేకువను గ్రామ సమీపమునఁ బ్రవహించు తుంగభద్రాతోయముల స్నానముచేయుచుండెను. ప్రహ్లాదుని వలెనే యాతఁడు బాల్యమునుండియుఁ బరశ్రమీలను దల్లుల వలె భావించుచుండెను. ఆ చిట్టుత ప్రాయమునందు శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగముగారి బోధలయందు రంగా మనసు లగ్నమయ్యెను. అప్పుడప్పుడు తోడి బాలకుల నొకచోఁ గూర్చి దైవభక్తిని, బ్రహ్మచర్యమును, స్వామి వివేకానంద, రామతీర్థాదుల జీవితములను గూర్చి బోధించుచుండెను. అప్పుడే 'స్వామి రామతీర్థ', 'రుద్రమదేవి' యను గ్రంథముల రచించెను.

“ప్రాణి లోకంబు సంసార పతిత మగుట
పనుధపై గిట్టి పుట్టని వాఁడు గలఁడె
వాని జన్మంబు సఫల మెవ్వని వలన
పంశ మధికోన్నతి పహించి పన్నె కెక్కు.”

పై తరగతులందుఁ జదువునపుడు రంగాకు విద్యయందభిలాషవృద్ధియగుచుండెను. ఆతడు రాత్రులయందు ప్రౌద్ధుపోవు వఱకునుజదివి, మరల వేకువను మూఁడుగంటలకేమేల్కొంచి చదువుచుండెను. తాను చదువుకొనుటయేకాక పేదలగు విద్యార్థులకుఁ దగు సాయమును గావించుచుఁ జదివించెను. కొందఱు దసగృహముననే యుంచుకొనెను. మఱి కొందఱకు వారము లొసఁగెను. వారికొఱకుఁ దానే జీతములఁ గట్టుచుండెను. అందులకుఁ దన యింటియందున్న మునుపులను

దెచ్చి యుపయోగించుచుండెను. అట్లు చదువుకొని, పైకి వచ్చినవారిలో నొక రిప్పుడు న్యాయవాది.

విద్యార్థిగ నుండఁగనే రంగాకు మంచి గుణము లలవడెను. నాల్గవ ఫారము చదువునపుడు 'బిసెంటు డే' కు గ్రామములందు తిరిగి విరాళముల నాతఁడు వసూలుచేసెను. అప్పటినుండియే గ్రంథాలయసేవ ప్రారంభించెను. గ్రంథముల సేకరించి చిన్ని గ్రంథాలయమును నెలకొల్పెను. వేదికలపై నుపన్యసించుటయు నాఁడే ప్రారంభించెను. అపుడు జరిగిన కమ్మ మహాజనసభయం దాతఁ డుపన్యసించి పెద్దల మన్ననలకుఁ బాత్రుఁడయ్యెను.

రంగా ఈవిధమగు పవిత్రజీవితమును నడపుచు, అకలంక బ్రహ్మచర్యము నాచరించుచు, తన విద్యార్థిదశను గడపుచుండెను. 1920 సంవత్సరము మార్చియందు 'స్కూలు ఫైనలు' పరీక్షకుఁ గూరుచుండెను. అప్పుడే యాతని వివాహమునకు సంబంధములు వచ్చుచుండెను.

రంగా కుటుంబమునకుఁ బ్రితారితము నలువది యెకరముల భూమియు, ముప్పదివేల కవిలయుఁ గలదు. దానికిఁ దోడు మాతామహుల యాస్తి వారికి సంక్రమించినది. ఈ యాస్తికే దోడు రంగా, యాంగ్లవిద్య నభ్యసించు చుండెను. ఇక నాతనికిఁ గట్నముల నొసంగి, పిల్లనీయ వచ్చుటలో నాశ్చర్యమేమికలదు? ముప్పదివేలు, నలువదివేలు వరశుల్కము లిచ్చెద మనుచు నెన్నియో సంబంధములు వచ్చెను. కాని యవి యేవియు రంగాకు సమ్మతములు గాకుండెను.

ಭಾರತಿರಂಗ

తుదకు వారి గ్రామమునకు రెండు మూడు మైళ్ళ దూరమునందున్న మాచవరము నుండి సంబంధ మొకటి వచ్చెను. వధువు భారతీదేవి. పది సంవత్సరముల బాలిక; వెలగా సుబ్బయ్య, పిచ్చమ్మ యను దంపతులకు 1910 లో శ్రావణ మాసమున నా బాల జననమందెను, తమ కదివరలోఁ గలిసిన సంబంధము గాకున్నను, కొలది కట్టుమే యొసఁగినను మర్యాద నాశించి రంగా యా సంబంధమునకే తనసమ్మతిని జూపెను.

వివాహము నిశ్చయింపఁబడెను. ఇక నేమి? సర్వసన్నాహములు సమకూర్పఁ బడెను. 1920 సంవత్సరము మే నెలలో మాచవరమునఁ కన్యదాతగారి గృహమున నతి వైభవముగాఁ బరిణయము జరిగెను. ఆ యేడే స్కూలుఫైనలు పరీక్షయందు రంగా యుత్తీర్ణుడాయెను. గుంటూరు కళాశాలలోఁ జేరెను.

రంగా విద్యార్థిగా నున్నపుడు పొలమునకు వెళ్ళుచు రైతుల కష్టసుఖములు కనులార గాంచు చుండెడివాడు. జంపని ఆంజనేయులుగారు రంగాను ఉన్నతహూణ విద్యాభ్యాసమునకు సీమకంఠవలెనని రంగా తండ్రికి సలహానొసంగిరి. ఆకాలమున రంగా కుటుంబమునకును, గ్రామకరణము గారికిని తగాదా యుండెను. అందుచే రంగా తండ్రి నాగయ్య ఆంజనేయులుగారితో “అయ్యా! పిల్లవానిని సీమకుఁ బంపినఁజాల ధన మగునుగదా!” అని ప్రశ్నించెను.

“మీవాఁడు జిల్లాకలెక్టరగు” నని వారు సమాధాన మొసంగిరి.

అంత నాయమాయకుండగు రైతు “ఎతే కలెక్టరుగా వచ్చి యీ కరణాలు, తాశీలుదార్లనుండి మా రైతులను రక్షించగలడా? యని యడిగెను.

అందులకు వారు “బాబూ! కుఱ్ఱవానిని సీమకంపుము. ఈ చిల్లరఉద్యోగుల కట్టడిజేసెడి యధికారి యగు”ననిరి.

అంత నాతఁడు “భేష్! అట్లులైన నెంత ద్రవ్యము వ్యయమైనను సరియే. మా వానిని సీమ కనుపుదు” ననెను. వెంటనే తగుప్రయత్నములు చేసికొని రంగా యాంగ్లభూమికిఁ బయనమయ్యెను.

విదేశగమనము

అమరాగ దేశములో తిరిగి అచ్చటి విద్యల నేర్చి వచ్చియున్
మమత స్వలాభమే కనక మానితులై కడు త్యాగమూర్తులై
క్రమముగ విద్యయున్ ధనము కాయము సర్వము దేశసేవకై
సమముగ ధారవోసిన విశాల యశుల్ గద దేశసేవకుల్.

రంగా 1920 లోనా యాంగ్లభూమినిజొచ్చి ‘ఆక్సుఫర్డ్’ విశ్వ విద్యాలయమందు ‘ఐ. సి. యన్.’ పోటీ పరీక్షకుఁ జదువ నారంభించెను. ఆంగ్ల దేశమున ‘ఆక్సుఫర్డ్ కేంబ్రిడ్జ్’ విశ్వవిద్యాలయములు నిజ్ఞానప్రపంచమున మన ప్రాచ్యఖండము నందలి తొల్లిటి నలందా, తక్షశిల, అమరావతీ విశ్వ విద్యాలయముల వలె విఖ్యాతిగాంచినవి. ఆ విశ్వవిద్యాలయముల యందే మన జాతీయ వీరులెందఱో యుత్తీర్ణులైరి.

జాతీయ సమరాంగణమున గాంధీమహాత్మునకుఁ గుడిభుజముగా నిలిచిన మహమ్మదాలీ 'ఆక్సుఫర్డు' విశ్వవిద్యాలయమున నారి తేరినవాఁడే. నేటి మన భారత ప్రధాని జవహరులాలు 'కేంబ్రిడ్జి' విశ్వ విద్యాలయమునం దు తీర్ణుడైన వాఁడే. అట్టి విశ్వవిద్యాలయమందే మన రంగా విజ్ఞాన సముపాధ్యక్షుఁడై బ్రవేశించెను,

అచటఁ జదువు కాలముననే తన స్వగ్రామమందు తాను, తన బాల్యమిత్రుఁడు పాములపాటి వేంకటకృష్ణయ్య గారు కలిసి స్థాపించి, కృష్ణయ్యగారిచే నడుపఁ బడుచున్న 'రైతు' పత్రికకు రంగా వ్యాసములు పంపుచుండెను. అదియే భారత రైతు పక్షమున వెలువడిన ప్రథమ రైతు వారపత్రిక. తన యింగ్లాండు పయనమునకు మున్నే దాని ప్రకటనకుఁ దగిన యేర్పాటులు గావించెను.

రంగా తన సంరక్షకుడుగ, మిత్రుఁడుగనుండిన వి. రామ కృష్ణ (ఐ. సి. యన్.) గారి సాయమున ఆక్సుఫర్డులోని సెంటు కేథరిన్సునందుఁ ప్రవేశించి ఐ. సి. యన్. కుఁ జదువుచున్న కాలముననే మన భారతదేశమున 1921 లో గాంధీగా రసహాయోద్యమమును బ్రారంభించిరి. ఆ జాతీయ సంరంభ ప్రభావ మింగ్లాండులోని భారత విద్యార్థి యువకులకును సోఁకెను. గాంధీజీ సహాయ నిరాకరణోద్యమమునఁ గారాగృహమున నాఱునెలలు కఠినశిక్ష అనుభవింప నేఁగె నను వార్త వినగనే మన రంగా ఐ. సి. యన్. చదువునకు స్వస్తిచెప్పక యుండఁ జాలక పోయెను.

అతఁడు మఱుసటి వత్సరము తన విద్యా విభానమును మార్చుకొని తన యభిమాన విద్యను గణిత శాస్త్రమునుండి యార్థికశాస్త్రము, రాజకీయశాస్త్రముగా మార్చునొందించు కొనెను. కాని యాతని గణిత శాస్త్రాభ్యసనము వాని భావి జీవితమునందలి గ్రామముల యార్థికజీవన పునర్నిర్మాణమున కెంతయు సహాయక మయ్యెను.

రంగా 1922 లో 'ఆక్సుఫర్డులోని 'బార్నెట్ హౌసు'లో సాంఘిక శాస్త్రమును పఠించెను. అచట కొందఁ జాంగ్లేయ మిత్రుల సలహాననుసరించి యింగ్లీషువారి కార్మికుల సాంఘిక కార్మిక పరిస్థితులు తెలిసికొనుటకై బ్రిటీషు సామ్రాజ్య ప్రధాన నగరమగు లండనులోని 'టాయ్న్ బిహోలు' నందు కొంతకాలము వసించెను. అపుడే ప్రఖ్యాత బ్రిటీషు కార్మిక రక్షణ సంఘోద్యమ స్థాపకుడగు జే. జే. మాల్లన్ గారి పరిచయము చేకూఱెను. రంగా ఆ సంవత్సరము వేసంగియందు 'బాంగోరు' స్కార్ బరో, నగరములందలి వేసంగి పాఠశాలల కరిగి యచటి సోషలిష్టు కమ్యూనిష్టులతోఁ బరిచయముఁ జేసికొనెను. ఆ వేసంగి పాఠశాలలయందే దత్తుసోదరులు జి. డి. హెచ్. కోలు, హెచ్. యన్. బ్రెయిల్స్ ఫర్డు మున్నగు విఖ్యాత సామ్యవాదుల నేస్తమున సామ్యవాదము నందలి ముఖ్యసిద్ధాంతముల నవగాహన మొనర్చుకొనెను. నేటికిని బ్రెయిల్స్ ఫర్డు, కోలు, రంగా మిత్రులై యాయనయొక్క రాజకీయనూత్రముల వైదగ్ధ్యమును గొనియాడు చుందురు. బ్రెయిల్స్ ఫర్డు సలహాననుసరించి 1922 వేసంగియందు రంగా

ఇటలీ, జర్మనీ, ఫ్రాంసు, దేశముల సంచార మొనర్చెను. ఆ యా దేశములందలి రైతుసంఘములు సామ్యవాదము ననుసరించి నెలకొల్పిన సహకార సంఘములను గూర్చి యాతఁడు నేర్చుకొనవలెనని కుతూహలపడెను. అటులనే తన సంచారము నందు కార్మికసహకారోద్యమముల గుఱించి రంగా సమగ్రముముగ నెఱింగి ‘జనీవా’ యందు కొంతకాలము ‘నానారాజ్య సమితి’ అంతర్జాతీయ కార్మిక కార్యాలయములందుఁ బని చేయుచు వారి సేవాకార్యముల నర్థము చేసికొనెను. అతఁడప్పటి ఇటలీయందు ఫాసిస్టు లెటుల సోషలిస్టు, కమ్యూనిస్టు శక్తుల నత్రికూరముగ నెదిరించుచుండిరో కన్నులారగాంచెను. అప్పటినుండి ఫాసిస్టు శక్తులపై విపరీతమైన కోపము పెరుగుచున్నది. రంగా ఆంగ్లదేశమున మూఁడు సంవత్సరములుండి రాజకీయ ఆర్థిక శాస్త్రపండితుఁ డను పట్టమును గైకొని 1923 లో మాతృదేశమునకుఁ దరలి వచ్చెను. ప్రభుత్వోద్యోగమందుఁ జేరుట కాలని కేమాత్రము కోరికలేదు. రషియాలో నెటుల కూలీల రాజ్య మేర్పడినదో అటులనే మనదేశమున రైతుకూలీ రాజ్యము స్థాపింపవలెనని యాతని పట్టుదల.

‘బి. లిట్. విరుదు’

రంగా భారతదేశమునకు వచ్చిననాటనుండియు ‘రైతు’ ఉద్యమమును ప్రారంభించెను. ఆయన గాంధీగారి బోధనలచే స్వాతంత్ర్య తృప్తి గలిగియున్న భారత “రైతాంగము” నందుఁ బ్రబోధము గావించి రైతు మహాసభలను జరుపు

చుండెను. అట్టి మహాసభలో అప్పికల్ల రైతుమహాసభ దిగ్విజయముగా జరిగెను. అందే కాంగ్రెసువాదుల సహకారము నంది రైతుల యేన్నికల ప్రణాళికను దయారుచేసెను. రంగా అందు కాంగ్రెసు నిర్మాణ కార్యక్రమముతోపాటు సామ్యవాదమునకుఁ బునాదు లగు భూమిశిస్తు, పన్నులు, పరిశ్రమాభివృద్ధులను గూర్చిన కార్యక్రమమును జొప్పించెను. ఈ రైతు సంఘములు కాంగ్రెసు వ్యతిరేక సంస్థలగు నవి కొందఱు కాంగ్రెసు వాదులు సంశయించిరి. కాని రంగా తన దృఢతర విశ్వాసమును వీడక రైతు సంఘోన్నతికిఁ బ్రాటుపడెను.

రంగా వ్యవసాయ కూలీలను గుఱించియుఁ బ్రయత్నములు సేసెను. ఆతడు 1923 లో జిల్లా వ్యవసాయ కూలీల సభను నిడుబ్రోలు నందు సమావేశ పఱచెను. ఇట్టి సభ హిందూదేశమునం దిదియే ప్రథమము. దాని కారణడే యధ్యక్షత వహించెను. కారణాంతరములచే రైతుమహాసభల వలె నీ సభలు అప్పుడు ప్రయోజనమునకు రాలేదు.

ఈ విధమగు దేశసేవ యొనర్చుచు నాతఁడు పుగాకు వర్తకమును నింగ్లాండుతోఁ జేయుచుండెను గుంటూరుజిల్లా పుగాకు పంటకుఁ బ్రసిద్ధి.

రంగా ఈ సందర్భమున లెక్కలను సరిజూచుకొని వచ్చుటకై యింగ్లాండునకరిగెను. 1923-26 ల మధ్య ఇంగ్లాండున కారణం మఱి రెండుపర్యాయము లరిగెను.

1925 లో వెళ్ళునప్పుడు తన సతీమణినిగూడ వెంటఁ దీసికొని పోయెను. చదువు నిమిత్తము విదేశముల కేగిన మొదటి “రైతాంగన” యామెయే. రంగాయొక సంవత్సర మామె నచటఁ జదివించెను. దక్షిణ హిందూదేశపు ప్రత్తి పరిశ్రమను గురించి ‘The Economics of the Handloom’ చేనేత పరిశ్రమను గూర్చిన యార్థిక నీతిని డెలువు (Thesis) సిద్ధాంతమును బ్రకటించినందున ఆక్సుఫర్డు విశ్వవిద్యాలయము వారు రంగాకు ‘బి. లిట్.’ బిరుదము నొసంగి శౌరవించిరి.

పొగ యోడ

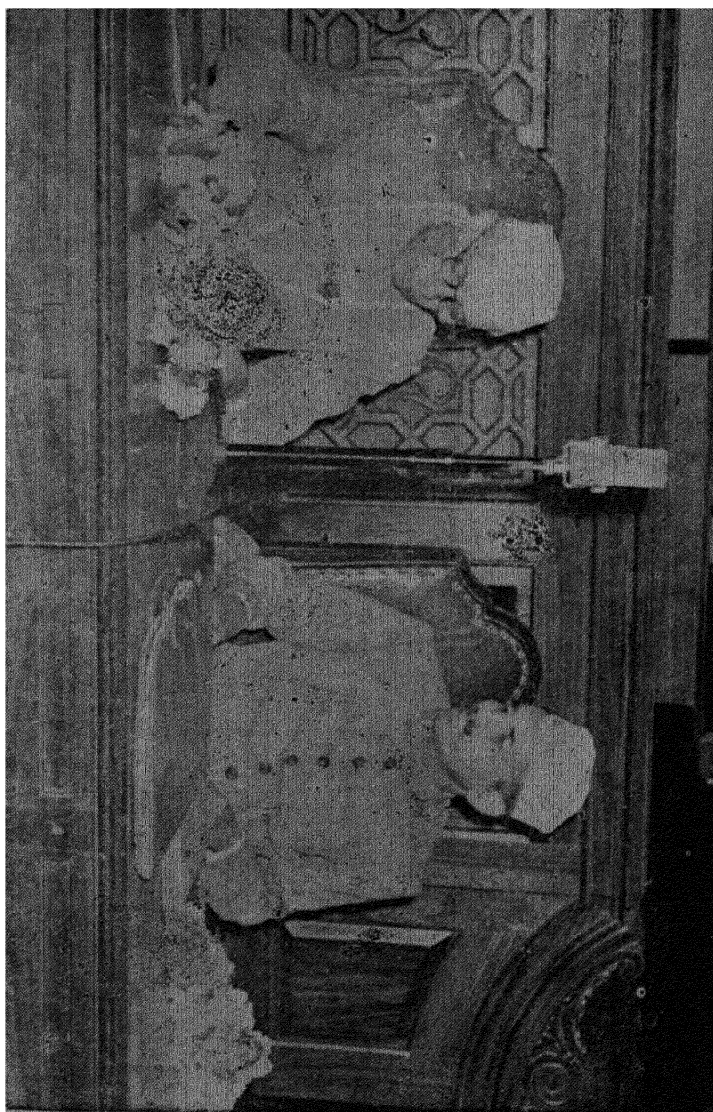
రంగా అట్టిగౌరవమును బొంది సతీద్వితీయుడై మాతృ భూమికే బయనమయ్యెను. వా రొక పొగయోడఁజై బయన మైరి. ఓడ యడుగుభాగము గంధకముతో నింపబడియుండెను. వారు పయనించుచుండిన ఆ యోడ జిబ్రాల్టరు జలసంధి నధిగ మించి మధ్యధరా సముద్రమునుఁ జొచ్చెను. పలుదేశముల నుండి వచ్చెడి ప్రయాణీకులెందఱోయందుఁ గలరు. కొందఱు రాజకీయములఁ జర్చించుకొనుచుండిరి. మఱికొందఱు మధ్య ధరా శీతోష్ణసితిని, యందలి వివిధ ఫల వృక్షసంపదనుఁ జర్చించుకొను చుండిరి. ఇంకను గొందఱు తమతమ దేశౌ న్నైత్యమును ముచ్చటించు కొనుచుండిరి. మన రంగా దంప తులు నేదియో యిష్టాగోష్ఠిగాఁ గాలమును వెళ్ళబుచ్చుచు సంతోషించుచుండిరి.

ఇంతలో నోడ ప్రధానాధికారి (Captain) తో నౌక యాంగ్లేయుఁడు వాదించుచుండుటను వారు గాంచిరి. ఆ

యాంగ్లేయుడు క్రింది గంధకమునకు నిప్పంటు కొనెననియు కొలది కాలమునఁ బ్రమాదము సంభవించుననియు నుడువుచుండెను. ఆయోడ యధికారి మఱియొక ఆపద లేదని ధైర్యము సెప్పచుండెను. రంగాగారును మఱికొందఱు ప్రయాణీకులును నఫటి శరీరి యోడమధికారితో వాడులాడి యోడయంతయుఁ బరిశీలించుచుండిరి. ఎట్టకేలకొక యెడ గంధకపుపొగ వారికిఁ గనుపించెను. ఇంతలోనే యోడయందు భగ్గున బాల్లలు రేఁగెను. ప్రయాణీకులందఱు గొల్లున గోలఁజేయ మొదలిడిరి. నాటితోఁ దమ యసువులు పోవునని తలంచిరి.

ఓడ సాధారణముగాఁ జిన్న గ్రామమంత యుండును. మగవారెల్లరును గాలుచున్న వైపునువీడి మఱియొక దెసఁ జేరిరి. అపాయ సమయములఁ బ్రజల రక్షించుటకు నిలువయుంచిన చిన్నబోట్లను (Life-boats) రబ్బరు చక్రములను సంద్రమున విడిచిరి. స్త్రీలందఱు వానియందుఁజేరి యాపారావార మధ్యమునఁ దేలియాడుచుండిరి. ఒకరిసంగతి యొకరికి లేదు. అంతయు నయోమయము.

అది ఈజిప్టుతీరమందలి జంబూతీద్వీపపరిసరప్రాంతము. వారు వెంటనే యీ ప్రమాదవార్తను నిస్త్రాంతీ వార్త (Wireless) మూలమున తీరమునకుఁ దెలియజేసిరి. అతి రయంబున వీరి రక్షింప నోడయొండు గుప్పుగుప్పున ధూమమును విడచుచు నట కరుదెంచెను. ప్రయాణీకుల ప్రాణములు లేచివచ్చెను. వారు భగవానుడు తమను రక్షింప నారూపమున వచ్చెనని యానందించిరి. అందఱును సురక్షితముగ

జంబూతీ నగరమునకుఁ జేర్పఁబడిరి. రక్షింపబడిన స్త్రీల నామ ములఁదెలుపు పట్టికలను వెలువఱచిరి. వారుండు గదులసంఖ్యల నెఱింగి తమతమ యాఁడువారిని పురుషులందఱుఁ గలసికొను చుండిరి. రంగా భారతీపేరును పట్టికయందుఁ జదువుకొని యామె యున్నచోటునకు వచ్చెను. తన భర్తను జూడఁగ నే యా భారతీదేవి యమందానందమున దరహసితవదనయ యొనెను. రంగా యామెను బ్రేమపూర్వకముగా దఱిఁ జేర్చు కొనెను. వాని కనుగొనలనుండి ముత్యపుబిందువులవలె నానందాశ్రువు లామె ముఖకమలముపైఁబడెను. తన ప్రాణనాథుని దనకు మరల లభింపఁజేసినందులకు భారతీదేవి భగవంతునికిఁ గృతజ్ఞతఁ దెలిపెను.

కొత్త సాగు బడి

1926 లో రంగా స్వదేశమును జేరుకొనెను. అంత దనుక కాంగ్రెసు సభ్యుఁడుగ నుండెను. కాని రంగా కాంగ్రెసులోని యార్థిక కార్యక్రమము నచ్చనందున కాంగ్రెసు నుండి విరమించుకొనెను. అయినను మరి యే యితర కక్షల యందును జేరక రైతుజన సముద్ధరణకే పాటుపడుచుండెను. ఆతఁడు పెదవడ్లపూడి, రేటూరు, అప్పాపురం ప్రాజెక్టుల నిర్మాణమునకై కృషిచేయుచు 1934 నకు అందుఁ గృత కృత్యుడయ్యెను. ఇందుచే ఆ రైతులకు నాల్గుకోట్లు అధికాస్తిపాస్తులు లభించినవి. 65000 యకరములు మాగాణి యయ్యెను. ఆకాలమున నాతఁడు రైతులోకమునకుఁ గావించిన సేవ యపారము. రంగా గుంటూరు, కృష్ణా మండలము

లందలి రైతుసమస్యలయం దత్యంత శ్రద్ధవహించి రైతు
 శాంధవుడై మెలగెను. జిల్లా, తాలూకా రైతుపంఠముల
 వెన్నిటినో నెలకొల్పెను. భూమినే నమ్ముకొని నిరంతరము
 శ్రమించు పేదరైతుల జీవితసమస్యలను గూర్చి యెన్నియో
 వ్యాసములు రంగా నాటి వివిధపత్రికలయందును బ్రకటించు
 చుండెను. ఇంగ్లాండు వెళ్ళకపూర్వమే రంగా రైతుల బాధా
 నివారణ మిక్కిలి యవసర మని తన తండ్రినుండి ప్రాంతీయు
 లగు రైతుల యనుభవములనుండి తెలిసికొనెను. ప్రజా
 రాజ్యము కావలయు నని హృదయపూర్వకముగా నంగీకరిం
 చెను. కాని ఆ స్వరాజ్యము ధనవంతులకా లేక కష్టజీవులగు
 కర్షక కార్మికులకా యను సందేహ మాతనికికలెను. హృదయ
 మునకు శాంతిలేదు. ఇంగ్లాండునకు వెళ్ళినపిదప రంగా లేబరు
 పార్టీనాయకులతో పరిచయముబొంది వారెట్లు కూలీరాజ్యము
 స్థాపింప నెంచుచున్నారో తెలిసికొనెను. మనదేశమునగూడ
 కిసాన్ మజదూర్ ప్రజారాజ్య స్థాపన చేయవలయునని నిశ్చ
 యించుకొనెను. 1917 లో రష్యాయందు కూలీల రాజ్యము
 స్థాపింపబడినది. దానికి నాయకు లగు లెనిన్ మహాశయుని
 బోధనలను రంగా చదివెను. రష్యాయందు కార్మికరాజ్య
 మేర్పడి జయప్రదముగా సాగింపబడుచుండ మనదేశము
 నందు మాత్ర మేల ప్రజారాజ్యమును స్థాపింపరాదు? అట్లు
 స్థాపింపబడినచో నది యెందులకు జయప్రదముగా నడువదు?
 ఈ యాలోచనలు వాని భావవీధియందు సంచరించుచుండెను.
 అందుచేతనే రంగా 1923 లోనే భారతదేశమునందు రైతు

కార్మిక రాజ్యస్థాపనకు కృషి చేయవలయు నను కృతనిశ్చయముతో మాతృభూమికి వచ్చెను. వచ్చిననాఁటనుండియు నాతఁడు దన యాశయసిద్ధికై దేశమునందు విరివిగాఁ బ్రచారము సాగించుచుండెను.

ప్రొ ఫె స రు

ఎఁ. జి. రంగా 1927 లో మద్రాసు నగరమందలి పచ్చయ్యప్ప కళాశాలయందు ఆర్థిక, సాంఘిక, శాస్త్రబోధనకు ప్రధానాచార్యుడుగా (Professor of Economics and Political Science) జేరెను. మాసమున కైదువందలరూప్యముల వేతనము. ఆతడు రాజకీయములయందుఁ బాల్గొనుటలో నభ్యంతరము సూపకుండునట్లు కళాశాలా నిర్వాహకులవద్ద హామీనిపైతముఁ గైకొనియెను. రంగా 1927 మొదలు 30 వఱకును (Honours) 'ఆనర్సు' తరగతుల నున్నత విద్యార్థులను దయారుచేసెను. రంగా శిష్యులలో నొక రగు శ్రీ గోపాలరావుగారు తన ప్రతిభను జూపి 'కర్జను పతకమును' బహూకృతి నందెను. మఱొక్కరు డాక్టర్ శ్రీనివాసరావుగారు బెజవాడ కళాశాలకు (Principal) ప్రధానాచార్యులుగా నున్నవారు. వేఱొకరు మధ్యపరగణాల ప్రభుత్వమునకు (Advocate General) 'అడ్వకేటు జనరలు' గా నున్నారు.

1928-29 సంవత్సరమున నాచార్యరంగ మద్రాసు ప్రభుత్వపు టార్థిక పరిశీలనాసంఘ నిపుణుడుగా (Special Officer for Economic Survey by Madras Govern-

ment) నియమింపఁబడెను. పారిలోషికము నభిలషింపకయే నీలగిరి, కోయంబత్తూరు, నేలము, గుంటూరు మండలము లందు రంగా ప్రభుత్వపక్షమునఁ బరిశీలనను నెఱపెను. ఆయన నివేదికయందలి ప్రజల పేదఱికపులెక్కలను జూచుకొని భయమంది దొరతనమువా రా శాఖను, కార్యాలయమునుగూడ రద్దుపఱచిరి. తుద కా నివేదికనుగూడఁ బ్రచురింపరైరి.

అయినను 1929-30 సంవత్సరమున గోదావరి, కృష్ణా రీసెటిల్ మెంటు విచారణసంఘమునకుఁ గార్యదర్శిగాఁ బ్రభుత్వము రంగాను నియమించెను. దాక్షిణాత్యులలోని యార్థిక శాస్త్రజ్ఞులందఱు వారినే ప్రధానులుగా నెంచుటవలన నియమించక తప్పదాయెను. ఆ సంఘమునకు కీ. శే. దివాన్ బహదూరు ఆర్. యన్. ఆరోగ్యస్వామి మొదలియారుగా రధ్యక్షులు. జాతీయ వీరులైన సర్దారు నారాయణరాజుందొక సభ్యులు. ఆ హోదాతో రంగా యా మండలము లందలి నూఱు గ్రామముల యార్థిక స్థితిని బరిశీలించెను. మఱి నూఱు గ్రామముల రైతుల ఋణముల గూర్చి విచారణ జరిపెను. ఆ సంఘమువా రొక నివేదికను ప్రచురించిరి. అందులకుఁ గార్యదర్శిగారి బుద్ధికుశలతయు, సామర్థ్యమును నెంతయో యావశ్యకము లనుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

మద్రాసు కళాశాలయం దాచార్యుఁడుగ నుండియే, 1929 లో శ్రీ మాగంటి బాపిసాహు, యం. యన్. సి. (కాలి ఫోర్నియా) గారి సహకారముతో నాంధ్రరాష్ట్ర రైతుసంఘమును స్థాపించి, దాని కధ్యక్షుఁడుగా రంగా యుండెను. ఆ

సంవత్సరముననే రంగా మదరాసురాష్ట్రమున అటవీ పంచాయతుల సంఘ కార్యదర్శిగా నుండి పదకొండు వందల పంచాయతులకు లండలి రైతులకు సౌకర్యము లభింప నుత్తరువులిప్పించి వారి యాదరణకుఁ బాత్రుఁడాయెను.

రంగా ఆ కాలముననే గుంటూరుజిల్లా గ్రామపంచాయతీ సంఘాధ్యక్షుఁడుగాఁ బనిచేసెను. ఆతఁడు మండలములో గల తొమ్మిదివందల యఱువది గ్రామములలో నేడు వందల గ్రామములకుఁ బంచాయతుల నెలకొల్పెను. అది వఱకుఁ బ్రభుత్వమువారు గ్రామ పంచాయతులకు భూమిశిస్తు నుండి రూపాయకు మూడుపైస లిచ్చుచుండువారు. రంగా గ్రామ పునర్నిర్మాణావసరముల కది చాలదని దొరతనము వారితో వాదించి, యొప్పించి దాని నాఱుపైసలకుఁ బెంచునటులఁ జేసెను.

ఆతఁడు మదరాసుప్రభుత్వముచే నెలకొల్పబడిన మాగాణి వ్యవసాయిక సలహాసంఘమున కధ్యక్షుఁడుగా నెన్నుకొనఁబడి కృష్ణాడెల్టాలోని రైతులకుఁ జాల సహాయ మొనర్చెను. మరియు ఒంగోలు కఱవుబాధానివారణ సంఘమును స్థాపించి, రైతుల కపారసేవ నొనర్చెను. రంగా గుంటూరు మండల రైతు సంఘాధ్యక్షుఁడుగా నుండి యరువదియైదువేల యకరముల భూమి సాగుబడి యగునటులఁ నొనర్చెను. మరియు వనేక గ్రామ గ్రంథాలయములు, సహకార పరపతి సంఘములు నెలకొల్పఁ దోడుపడెను.

ఆతఁడు కాంగ్రెసు సభ్యుఁడు కాకున్నను, బ్రభుత్వ కళాశాలయం దుద్యోగిగనున్నను, ప్రజలకొఱకే తన జీవితమును గడపెను. జనుల కుపయోగపడు పెక్కు కార్యములందుఁ బాల్గొనుచు నఖండ విఖ్యాతిని గాంచెను.

1930 లో స్వరాజ్యవాదులు శాసనసభలనుండి బయటికి వచ్చిరి. కాని రంగా శాసనసభలయందుండి, చేయుదగు పనులు చాలఁగలవని తలంచెను. అందుచే నాతడు ఆ కొలది కాలమునకు కృష్ణా, గుంటూరు మండలముల ప్రతినిధిగాఁ గేంద్ర శాసనసభలోఁ బ్రవేశించెను. ఆ రోజులలో గాంధీ టోపీతో, ఖద్దరు దుస్తులతో శాసనసభా రంగమునను, రాజప్రతినిధి మందిరమునను సంచరించిన ధీరుఁ డాతఁడే.

రంగా శాసనసభయందుఁ బ్రభుత్వముతోఁగ్గి కొని కాంగ్రెసు వారిపక్షమున వాదించెను. దేశమునందలి తన రైతుసోదరుల నెల్లఱను దొరతనమునకు సహకారముచేయవలదని యాతఁడు హెచ్చరించెను. కళాశాలాచార్యుఁడుగ నుండియే యిట్టి యుపన్యాసము లిచ్చుచున్నందునఁ గళాశాలాధికారు లాతనిపైఁ గినిసిరి. బోధకు లెవరును శాసనసభా సభ్యులుగా నుండరాదని యుత్తరువును జేసిరి. అందులకుఁ బ్రత్యుత్తరముగా రంగా—

“కళాశాల యందలి పదవి, ప్రజాబాహుళ్యమునకు నేనొనర్పవలసిన విధి. ఈ రెంటియందు నేదే నొకటి నేను గోరుకొనవలసి యున్నదో నిస్సంశయముగ నేను రెండవ దానినే వరింతు” సని వారికిఁ జలియఁజేసెను. తన పదవిని విసర్జిం

చెను. నాటి నుండియు మరల కాంగ్రెసునందుఁ జేరి ప్రజా సేవ జేయుచుండెను.

ప్రజా సేవ

చ|| బిరుదులు వీడి ఆర్జనలఁ బ్రీతి విసర్జనఁ జేసి సౌఖ్యముల్
పరమ ముదంబునన్ వదలి భారతదేశ స్వరాజ్య సిద్ధికి
పురుషత కాంతి యుద్ధమున పోరి శరీరము లాటిపోట్లకే
గుఱి యొనరించి జైశ్చ బడి కోరి వరించి కష్టనష్టముల్.

రంగా శాసనసభయందు 'రాండుటేబులు' సమావేశము నెడ తన విముఖతను వెల్లడించెను. ఆతఁడు 1930 లో జరిగిన మొదటి 'రాండుటేబులు' సమావేశము జరుగు సమయమున నింగ్లాండున కరిగెను. ఆంగ్లభూమి కరిగి రంగా ఆ సభకు ప్రతికూలముగ నఖండ ప్రచారమొనర్చెను. కాంగ్రెసు కోరిన సత్వర స్వరాజ్యవాంఛయొడఁ దన యనుకూల వాదనను వెల్లడించెను. ఆంగ్ల మిత్రులతోఁ గూడి రంగా యాంగ్లభూమి నంతయుఁ గ్రుమ్మరెను. మరియు నచ్చటనుండియే 'హిందూ' 'బాంబే క్రానికల్' 'స్వరాజ్య' 'ఆంధ్రపత్రిక'లకు వ్యాసములు పంపుచు జాతీయతకు గట్టిపునాదు లేర్పరచుచుండెను.

ఇంగ్లాండునందు నాతఁ డొనర్చిన కార్యమును గూర్చి యాతఁడే.

“నేను జైలునకుఁబోవని లోటును భర్తీ చేయుటకును, మహదాశయపూరిత మగు కాంగ్రెసు సంస్థయందుఁ జేరుటకుఁ బ్రథమ శిక్షణముగను నీసేవను జేయుచుంటి” ననెను.

ఆంగ్లభూమినుండి వచ్చిన నాటనుండియు 1931 లో నాతడు జమీందారీ రైతులయొడకు దన దృష్టుల మరల్చెను. ఆంగ్ల జమీందారీ రైతుసంఘమును బునరుద్ధరించెను. ఆ వత్సరముననే వేంకటగిరిలో జరిగిన మహాసభలో రంగా గంభీరముగా నుపన్యసించి, “జమీందారీ విధానము నిర్మూలనము కావలె” నని మేఘగంభీర ఘోషణంబున గరించెను. అతని కృషి ఫలితమే నేటి యా జమీందారీల రద్దు. జమీందారీ పద్ధతికి 1802 లో జరిగిన (Permanent Settlement) శాశ్వత శిస్తు నిర్ణయము మూలమున బ్రిటీషువారు క్రొత్త ప్రాణమును బోసిరి. నాటినుండియు మన దేశపు రైతుల యిక్కట్లు మిక్కుటముగా చుండెను. జమీందారుల బిరుదములు, ధనబలములు గాంచి వారిపైతనమున కెవ్వరు నడ్డుచెప్ప సాహసింపరైరి. కాగా వారికి బ్రిటీషు ప్రభుత్వపు మద్దతు లభించుటవలన వారి దురాగతమునకు మేరయేలేకుండెను. అట్టితటి కాంగ్రెసు వారియందుఁ గూడ నెవ్వరును వారి నెదిరింపజాలకుండిరి. కాని యారోజులయందే జమీందారుల క్రోధోద్ధతికి నిసుమంతయు జంకక ‘జమీందారీలు నిర్మూలము కావాలి’ యని యెలుంగైతి దళదిశాక్రాంత నిస్వనమునఁ జాటినవాఁడు రంగా యొక్కడు. జమీందారీ సమస్యను లేవనెత్తిన మేటి యాతఁడే.

ఆ 1931 సంవత్సరముననే మఱియొక విశేషము తటస్థించెను. నాటి ప్రభుత్వమువారు ప్రజల యాందోళనా ఫలితముగా వారి కన్నీరు దుడుచుటకోయన, భూమిశిస్తు

లనుగూర్చి విచారణసంఘమును నియమించిరి. కాని యా విచారణ సంఘమువారు శిస్తులను బెంచకూడదని సలహా నొసంగిరి. ఐనను ప్రభుత్వమువారు మాత్రము శిస్తుల బెంచుటకే నిశ్చయించుకొని విచారణ సంఘమువారి సలహా లను బెడచెవిని బెట్టిరి. రైతు బాంధవుడగు రంగా యీ వార్త వినినవెంటనే ప్రభుత్వపు (Revenue Department) ఆర్థిక శాఖవారితో బోరాడెను. ఈ యాందోళనమున నాతనికి బాపిసీడు, నారాయణరాజు, కొమ్మారెడ్డి సత్యనారాయణ గారలు సహచరులుగానుండి యుద్యమతీవ్రతను నినుమడింపఁ జేసిరి.

బౌద్ధవాఙ్మయబ్రహ్మ దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్య గారి సాయముతో కృష్ణాజిల్లాయందు మూడువందల గ్రామ రైతు సంఘముల స్థాపించిన రంగా సేవ నిరుపమానము. ఈతని ధాకకుఁ దాళఁజాలక ప్రభుత్వమువారి తనికి సంవత్సరము జైలుశిక్ష నొసంగిరి. మఱి యేడుగురుగూడఁ జెఱబడిరి. ప్రభుత్వమువారు ఈయుద్యమఫలితముగా కృష్ణా, గుంటూరు, ఉభయ గోదావరి మండలములందుఁ బన్నుల నిరాకరణోద్యమమునకు సంబంధించిన (ఆర్డినెన్సు) అత్యవసరపు చట్టము నమలు పఱచిరి.

కార్యశూరులకు నిర్బంధమునం దుత్సాహ మతిశయించును. రంగా ప్రతినిత్యమెనిమిదిగంటలుపనిచేయుచు జైలులో నమూనాములగుగ్రంథముల నాంధ్రాంగ్లభాషలో రచించెను. నానాదేశ ప్రభుత్వవిధానములనుగుఱించి విమర్శనలు చేసెను.

రైతాంగవిద్యాలయము

జైలునుండి విడుదలైనపిమ్మట నాతఁడు విధివిరామము లేక ప్రజాసేవ చేయఁగలిగెను. రైతుయూత్రులను, సేవాదళములను నడపెను. రంగా రైతాంగమునందలి స్త్రీబ్రతును బోనడంచ వేసంగి పాఠశాలల నేర్పరచెను. ప్రజాసముదాయమునకుఁ జైతన్యము గలిగింప దేశమునందుఁ బ్రపథమమున రైతాంగ విద్యాలయమును నిడుబోలునందు నెలకొల్పినదాతఁడే. మరియు రైతుప్రబోధమునకు రంగా 'రైతాంగ భజనావళి' మున్నగు పాటల పుస్తకములఁ దయారు చేయించెను. ఈ విద్యాలయమును గాంచియే దేశమునం దన్నివైపులను రాజకీయ ప్రచారమునకు వేసంగి పాఠశాలలు బయలుదేరినవి. ఇతరుల నభివృద్ధికిఁ దెచ్చు గుణము రంగాయందు మెండుగ నున్నది. నేడు రాజకీయములందు రచనలయందు ప్రసిద్ధులగు యువకులలో చాలమంది యొకప్పుడు రంగాగారి శిష్యులే.

రంగా 1931 సెప్టెంబరులో జరిగిన బొంబాయి కాంగ్రెసు సర్వసభ్య సమావేశమున కాంగ్రెసు ప్రధానహక్కుల పక్షాధికాయందు సామ్యవాద సూత్రములను జొప్పింప బోరాడెను. 1933 లో పూనానగరమున కాంగ్రెసు సామ్యవాద బృందమును స్థాపించెను. అతఁడు పాట్నా నగరమున జరిగిన 'కాంగ్రెసు సోషలిస్టు' సమావేశమునఁ బ్రధానపాత్ర నిర్వహించెను శాసనసభల యెన్నికలను బహిష్కరింపవలె నను సూచననుమాత్ర మంగీకరింప జాలఁడయ్యెను. రంగా 1934లో

“ఆంధ్ర కాంగ్రెసు సోషలిస్టుపార్టీ” కధ్యక్షుడుగా నెన్నుకొనబడెను.

ఇంతలో కేంద్ర శాసన సభకు ఎన్నికలు వచ్చినవి. అందు రంగా కాంగ్రెసభ్యురిగానిలచి యత్యధికమగువోట్లతో గెలుపొందెను. ఆతడు శాసనసభ యందున్నంత కాలము రైతుల సేవము కొఱకే పోరాడు చుండెను. అందులకు నిదర్శనముగా నాతఁడు శాసన సభ్యులనుండి రైతుల నొక జట్టుగా వేరుపఱచెను.

ఆతఁ డెన్నిదినముల నుండియో అఖిలభారత కిసాను కాంగ్రెసును స్థాపింపవలెనని కలలు గనుచుండెను. అందు లకై యాతడు 1935 ఆగస్టులో నొక సూచనఁ జేసెను. అక్టోబరు నెలలో మదరాసు నగరమున నాతని యగ్రాసనాధిపత్యమున నొక యఖిలభారత కృషీవలుల యభ్యున్నతికిఁ బాటుపడు వారల సమావేశము జరిగెను. కొందఱు కిసాను నాయకుల మనస్పర్థల వలన మదరాసు నందు సంఘటింపఁబడిన రైతుసంఘము డిసెంబరు 15 న మీరటునందుఁ బునర్నిర్మాణము చేయఁబడెను. ఎట్టకేలకు 1936 ఏప్రియలునందు అఖిలభారత కిసాను మహాసభ లక్నోలో స్వామి సహజానంద గారి యధ్యక్షతను జరుపఁబడెను. ఆనాటి నుండియు ఆ కిసాను సంఘములు దినదినాభివృద్ధిని గాంచుచు నఖండ సేవ నొనరించుచున్నవి. ఈ సంఘమునకు వలసిన ధనము సంతయు మన రంగాయే చేకూర్చెను.

భారతీ రంగా

ఆ మహాశయుని సతీమణి శ్రీమతి భారతీ రంగా యాతః డొనర్పు ప్రతి ప్రజాహిత కార్యమునందును సహచారి ణియై, పతిహితము నాచరించుచుఁ బ్రఖ్యాతివడసెను. భారత నాయకాగ్రణులలో సతీపతులు దేశ సేవయందుఁ దమ సర్వస్వ మర్పించినవా రరుదు. ముఖ్యముగ మన యాంధ్రభూమిలో నట్టి మహాభాగ్యము మన రంగా దంపతులకే కలిగెను. వారి జీవితములు ధన్యములు. ఆమె 1925 న ఇంగ్లాండులో ఆక్సు ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయమునఁ జదివెను. 1931 లో తెనాలిలో పికెటింగు చేసెను. 1932-33 సంవత్సరములలో సత్యాగ్రహోద్యమమునఁ బాల్గొని, యామె చాలమంది యువతుల నాసమ రమునందు నడపెను. విదేశవస్త్రముల దుకాణములను, కల్లంగ డులను ' పికెటింగు ' చేసి యొక సంవత్సరము కారాగృహ వాసమొనరించిన దా వనితామణి. ఆమె 1941 లో అఖిల భారత రైతుకాంగ్రెసు అధ్యక్షురాలుగ, 1942 లో ప్రధాన కార్యదర్శినిగ నుండెను. ఆంధ్రరైతుకాంగ్రెసుకు అధ్యక్షురాలుగ గొంతకాలముండెను. ఆమె స్వయముగ గోభూమియందు మాగాణి మెట్ట వ్యవసాయము చేయించు ఆదర్శవనిత.

రంగాగారికి దేశమునందు రైతుజనబాంధవుడను కీరితి స్థిరపడియెను. 1937 లో నాయకాగ్రణియగు జహ్వరీలాలాంధ్ర దేశపర్యటనమున పొన్నూరు గ్రామమున రైతులను గూర్చి ముచ్చటించుచు “నా రాష్ట్రమండలి రైతుల యిక్కట్లల నెఱుంగుదుగాన మీ సమస్యలను నేను గ్రహించి గలిగితిని.

ఆచార్య రంగాగారిచే బ్రారంభింపబడిన యుద్యమము ననుసరింపఁ బ్రయత్నించితినిగాన మీ సమస్యలను బాగుగాఁ దెలిసికొనఁగలుగుచున్నా”నని యుద్ఘాటించెను.

1931 నుండి నేటివఱకు రంగా కేంద్ర శాసనసభాసభ్యుడు, అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యుడు. మన దేశమున నూటికిఁ దొంబదిమంది రైతులుగాన కాంగ్రెసు కార్యక్రమమున రైతుద్ధరణ ప్రణాళికనుఁ జేర్చవలెనని యాతని యభిమతము. కాంగ్రెసే రైతు, రైతే కాంగ్రెసుగ నాతఁడు భావించును.

రంగా ఢిల్లీ శాసనసభయందలి ‘కాంగ్రెసుపార్టీ’ పక్షమునఁ గొంతకాలమువర కార్థిక పరిశీలనాసంఘ (Statutory Committee) కార్యదర్శిగాఁ బనిచేసి దొరతనము వారి యార్థికనీతి రహస్యమును బయటబెట్టెను. ఇప్పుడు మరల కేంద్ర శాసనసభయందలి కాంగ్రెసుపార్టీకి కార్యదర్శిగా నెన్నుకొనఁబడి తదున్నతి కెంతయుఁ గృషి యొనర్చుచున్నాడు. 1939 యుద్ధారంభమునుండి తీవ్రతరాంగోళన చేయుచుండుటచే వారి సోదరులు శ్రీ లక్ష్మీనారాయణను 1940 మార్చియందును, రంగాను ఏప్రియలులోను ప్రభుత్వమువారు నిర్బంధించిరి. 1942 మార్చిలో వారు విడుదలచేయబడిరి. తిరిగి 1942 ఆగష్టు విప్లవసందర్భమున వివిధరాష్ట్రములందు గోప్యముగ విప్లవకార్యముల నడపించినపిమ్మట నాయాండ్రప్రముఖుని “డెటిన్యూ”గ ప్రభుత్వమువారు నిర్బంధించిరి. 1944 లో విప్లవతీవ్రత తగ్గినదని విశ్వసించినపిమ్మట

ఆయన విడుదల చేయబడెను. అప్పటికప్పుడే గాంధీజీ విడుదలై సేవాగ్రామమున నుండెను. రంగా విడుదలైనదేతడవుగా సేవాగ్రామమున కరిగి గాంధీజీని సందర్శించెను. అప్పుడు వారిరువురు కాంగ్రెసు భావికార్యక్రమమునుగూర్చి విపులముగా మాట్లాడుకొనిరి. అది చరిత్రాత్మకమైనది. ఆనాడు మహాత్ముడు కర్షక, కార్మిక ప్రజారాజ్యమును సాధించుటకుఁ గాంగ్రెసు పూనుకొనునని రంగాద్వారా దేశమునకుఁ దెలియజేసెను. ఈ ఘటన, పట్టుదలతో, ధైర్య సాహసములతో శ్రామికుల రాజకీయములగు హక్కులకోసం రంగా వాదించుటను తెలుపును. మరియు మహాత్మునకు రంగాపై మిక్కిలి విశ్వాసము ప్రేమ గల వనుటను దెలుపును.

సుబాన్ మైత్రి

రంగా, భారత స్వాతంత్ర్య సంవాదనకు విప్లవ మార్గముల తీవ్రతరముగ కృషి చేయవలయు నను సంకల్పము గలవాఁడు అందుచే సుబాన్ చంద్రబోసుతో నాతనికి మైత్రి గలిగెను. త్రిపురీ కాంగ్రెసులో సుబాసుని జవహరలాలు ప్రతిఘటింప, కమ్యూనిస్టులు విడువ, కాంగ్రెసు, సోషలిస్టులు మధ్య వర్తులై యుండ, రంగా బోసు పక్షమున అతి ధైర్యముతో నిలబడెను. రంగా మహానాయకుల నందరిని ధిక్కరించి బ్రహ్మాండముగా నుపన్యసించెను. మరియు రాంఘరు కాంగ్రెసు సందర్భమున బోసుబా బేర్పరచిన “రాజీ ప్రతిఘటన, సభ”కు తోడ్పడెను. నేతాజీబోసుబాబు స్థాపించిన “ఫార్వర్డ్ బ్లాకు” నకు నామకరణ మొనర్చినది రంగాజీ.

వి వి ధ రంగములు

రంగా ప్రవేశములేని రాజకీయరంగము లేదు. నవయుగ చైతన్యమునకు వలయు వివిధ రంగములం దాతఁడు చేరి యాయా సంస్థల పురోభివృద్ధికి నపారమైన కృషి సల్పుచుండును. కాంగ్రెసు మహావృక్షపు పలు శాఖలయందుఁ జరించుచు నాయా శాఖా విలసనమున కత్యంత సంతోషము ననుభవించిన పికరాజ మా యాంధ్రనేత. కాంగ్రెసు విద్యుత్తును భిన్నభిన్న ప్రదేశములందు, భిన్నభిన్నములైన యుపయోగముల కొఱకు వినియోగింపఁ జేసిన మేటి శాస్త్రజ్ఞుఁడాతఁడు.

విద్యార్థి, మహిళా, చేనేతకార్మిక, కాంగ్రెసు సంస్థల స్థాపించిన వాఁడు రంగా. వయోజన విద్యాసంఘమును నెలకొల్పెను. విద్యార్థి పౌరసత్వకళాశాలకు బీజములు నాటెను. మరియు నాతడు నూనె పదార్థముల ఉత్పత్తి సంఘమును బాదుకొల్పెను. పుగాకు సంఘమును సృష్టించెను. వ్యవసాయక కూలీసంఘమును బ్రతిష్ఠించెను. ఈ విధముగా నాతడు పలు విధములైన సంఘముల యుత్పత్తికిఁ గారణభూతు డయ్యెను. అతని శక్తి బహుముఖములైనది. వ్యవస్థాపనతో నాతని పని ముగియదు. తత్సంఘోద్ధరణమునకు, క్రమ వికాసమునకు నాతఁడు విసుకు విరామములులేక యహర్నిశలు దేశమం బెల్లెడఁ గ్రుమ్మరుచుఁ బ్రచారము చేయుచుండును.

రంగా మేధాసంపద నిరుపమానమైనది. సభావేదికలపై గంటల తరబడి యుపన్యాసము లొసఁగుటయ గాక

కార్యరంగమున దుమికి తన యాశయసిద్ధికి కృషి సల్పుటలో నాతఁ డందెవేసినచెయ్యి. దేశనాయకు లింక పదివత్సర ములకు నడుపనెంచు ప్రతి యుద్యమమును ముందుగ ప్రచార మొనర్చు నిశితదృష్టి యాతనిది. జమీందారీల విధానము గానిండు, పలు రంగములయందలి కాంగ్రెసు ప్రచారము గానిండు, హరిజనోద్ధరణ గానిండు. ఏదియైనను నాతఁడు మున్నే గ్రహించి దాని ప్రచారమును గావించుచుండును. అట్టి సునిశిత కుశాగ్రబుద్ధి, యనితర దుర్లభము.

రంగాజీవితాశయము కార్మికకర్షక సమ్మేళనము. దాని కొఱకే యాతఁ డనుదినము జపించుచుండును. దాని కొఱకే కృషి చేయుచుండును. కిసాను కాంగ్రె సాతని స్పృష్టి. అఖిల భారత కిసాను కాంగ్రెసున కాతఁడధ్యక్షుఁడు. కూలీపై తైతా ధారపడి యున్నాడు. ఆ రైతుపై కూలీఆధారపడియున్నాడు. వారిరువురి సంబంధ మవినాభావము. వారిలో వారికి స్పర్థలు జనించెనా, లోకము పస్తుండవలసినదే. వారిద్దరిచేరిక చేతనే నవభారతవర్షము రత్నరాసులు పండించగలదు. వారిరువురి కలయికయే యువభారతమునకు సౌఖ్యాస్పదము. వారియొకమ త్యమే భారతభూమికి సౌఖ్యాస్పదము. ఈరహస్యము నెరింగియే శ్రీ గాంధీమహాత్ముని యహింసా సత్యముల ప్రచారామృత ధారను రంగా ప్రజాహృదయ క్షేత్రములఁ బ్రవహింపఁజేసి స్వాతంత్ర్య సస్యబీజముల నాటుటకు సారవంతమొనర్చి కృతకృత్యుఁ డయ్యెను. ఇట్టి సర్వమానవ సాభాత్మత్వము పునాదిగా గలిగిన స్వాతంత్ర్యమే సుస్థిరమై వెలయును.

రంగా తన మహదాశయమైన రైతు, కూలీ, బుద్ధిజీవి, పారిశ్రామికుల రాజ్యస్థాపనమును జాతీయకాంగ్రెసుచేత సంగీరింపఁజేసెను. గాంధీమహాత్ముని యాశీస్సుల నందెను. మహాత్ముడు, కాంగ్రెసు దీని నొప్పకొనినంతమాత్రమునఁ జాలదని రంగా గ్రహించెను. అతఁడు ప్రజాస్వామ్యవాది. ఈ యాశయము నెదిరించుచు కూలీ నియంతృత్వమే సాధనయోగ్య మని ప్రచారము చేయు పక్ష మొకటి కలదు. అది 'తన పార్టీ' లను ప్రపంచమునందన్ని దేశములందును స్థాపించుకొని విరివిగా ప్రచారము సాగించుచున్నది. అట్టిది మన భారతభూమియందును వెలసియున్నది. దాని ప్రచారము నెదుర్కొనవలసియున్నదని రంగా సూక్ష్మదృష్టిచే గ్రహించెను. వెంటనే యాతఁడు దానికిఁ బూనుకొని, కార్యరంగమున నడుము బిగించి దుమికి నాఁడు. యూరపుఖండమున విజృంభించుచున్న కార్మికనియంతృత్వమును అతఁ డెదిరింపఁ దలఁచెను. రంగా 1946-47 లలో మూఁడుమారులు యూరపున కరిగెను. అచట జరుగుచున్న ప్రపంచ ప్రతినిధుల సభాముఖముల స్త్రీ శాంతిదూత, మహాత్ముని విశ్వమానవకళ్యాణగీతాగానమునొనర్చి యాతఁడు మంత్రరుద్ధ భుజంగముల కైవడి విదేశీయుల నొనర్చెను. ప్రజారాజ్యాశయ ప్రాశస్త్యముగల మృదుమధుగ వచోర్ఘురీ ధారాప్రవాహముల వారిని ముంచి తేల్చెను. రంగా 'మార్క్స్' మహాశయుని సిద్ధాంతముల నీనాటి ప్రపంచ ప్రజారక్షణాస్పదముగ పునర్నిర్వచనము చేయవలసిన యావ

శ్లోకతను నానాదేశములందలి 'సోపలిస్తు' ప్రముఖులచే నంగీకరింపఁజేసెను. ప్రపంచ ప్రజానీకమునకు 'మార్కుస్' సిద్ధాంతములవలన ప్రమాదము చేకూరకుండవలయుననిన మహాత్ముని యహింసా సూత్రమునే యాధారముగాఁ గొనవలెనని రంగా నొక్క వక్కాణించెను. శ్రామికజీవులెల్లరు సర్వతోముఖాభివృద్ధినొంది, సౌఖ్యప్రదముగ జీవింపవలయును. అందులకు ఘర్షితశ్రామికులకు సమానమైన సంపూర్ణాధికారము లభ్యము కావలెనని రంగా యుద్బోధించెను. కార్మిక నియంతృత్వము పనికిరా దనెను.

రంగా హృదయ మెల్లప్పుడు పతితజనోద్ధరణకుఁ గడంగుచుండును. దేశమునందు నేడు సాంఘికముగ, నార్థికముగ వేనవేలు జనులు పతితు లయి, పలుబాధలకు గుఱి యగుచున్నారు. ఆట్టి దీనులఁగాంచినచో రంగా హృదయము పరితపించును. వారికై వాని యంతరాత్మ యాక్రోశించుచుండును. ఆతఁడు బాల్యమునుండియు హరిజనోద్ధరణకు నాతురతఁజెందుచుండెను. ఆనాటినుండియే పర్వతారణ్య ప్రాంతముల నాకు లలములఁ దినుచు సర్వవిధముల నధఃపతితులయి, యీనాఁటి నాగరికతా చిహ్నముల లేశమైనను నలవఱచుకొనక, విద్యాగంధ మిసుమంతయు నెఱుంగక యున్న కొండజాతుల వారి నుద్ధరింప రంగా సంకల్పించుకొనెను. ఆతఁ డాంగ్లదేశమున నున్న 1931 వ, వత్సరముననే ప్రపంచమునందలి 'పతిత ప్రజారక్షణ సంఘము' నొకదానిని స్థాపించెను.

రంగాది యతంత్రాతీయ దృష్టి. ఆ దృష్టి సునిశితము.

ఆతనిది ప్రపంచ పంథా. కావుననే భారతదేశమునందు మాత్రము సామ్రాజ్య వ్యతిరేక పోరాటము సాగించినఁ జాల దని యాతని యాశయము. ఈ సామ్రాజ్య విశాచము ప్రపంచమునం దన్ని దేశముల యందును విలయ తాండవ మాడుచుండుట నాతఁడు గ్రహించెను. అట్టి విశాచమును మొదలనంటఁ దుడిచిపెట్టవలె నని యాతఁడు కృతనిశ్చయఁ డయ్యెను. అందులకనియే రాజకీయార్థికాది రంగముల పతి తులైయున్న సర్వప్రపంచ జనుల నేకముచేసి, వారియందు పరస్పర సహకారభావము రేకెత్తించి, స్వాతంత్ర్య పోరాట ముల సాగింప వలెనని యాతని పరమ విశ్వాసము. అందు లకే తనవలె నంతర్జాతీయ దృక్పథము గల జవహర్లాలు, సుబాసుబోసు • మొదలగు నాయకులతో నాతఁడు హృదయ పూర్వకముగా సహకరించెను.

రంగా, 1940 లో జైలునందున్నపుడు పతిత జనుల స్వాతంత్ర్య సంపాదనమును గుఱించిన సూత్రముల నిర్వచించుచు నొక గొప్ప గ్రంథము నాంగ్లమున రచించెను. అయ్యది 1946 లోఁ బ్రకటింపఁబడినది, ఆ గ్రంథము నందలి కార్యవిధానమే నేఁ డాఫ్రికా, అమెరికా దేశాల యందలి స్మిగ్లకు, తదితర ప్రజలకు మార్గదర్శకమగుచున్నది. రంగా పతిత జాతుల స్వాతంత్ర్య సంపాదనకై కృషిచేయు వారందఱఁ జేర్చి లండనులో సంఘము నేర్పఱచెను. అద్దానికి గుప్రసిద్ధ సోషలిస్టు నాయకుఁడు ఫెన్నర్ బ్రాక్వే యధ్యక్షుఁడు. అందు వలననే రంగా 1946-47 లలో నాంగ్లభూమికేగిన తఱి, స్మిగ్ల

జాతీయ నాయకులెందరో వానిని గురువుగను, నాస్తియ బాంధవుని గను, సుహృద్వరునిగను భావించి నేవించిరి. రంగా బోధనామృత పానకుతూహలాయత్తచిత్తముల వత్తటి బెక్కు సభల నేర్పఱచిరి. ఇట్టి కొంగ్రొత్త సూత్ర నిర్వచనముల వలనను, వాని ప్రచారముల వలనను మహాత్మా, నైహూల యభిమానపాత్రుడై రంగా భారత జాతీయ రంగ సలమున వెలుంగు చున్నాడు.

రచనలు

ఎన్. జి. రంగా కార్మిక, కర్షక, పత్తిరజన, ఆర్థికనీతి మున్నగు విషయములఁ గూర్చి యాంగ్లమునఁ బెక్కు గ్రంథముల రచించెను. అందు (Modern Indian Peasant) నేటి భారత రైతు, (Labour in South India) దక్షిణ భారత కార్మికోద్యమము (Economics Organisation of Indian Villages Vol. I & II) భారత గ్రామీణ యార్థికనిర్మాణము (World role of National Revolution) ప్రపంచ జాతీయ విప్లవములు ముఖ్యములు. తెనుగు బాసనుగూడ నాథఁడు హరిజన నాయకుఁడు, ఆధునిక రాజ్యాంగ పంథలు 'పాకిస్థాన్' మున్నగు గ్రంథములఁ బెక్కింటిని రచించెను. వాహిని, గోభూమి, చేనేత, ఆంధ్ర విద్యార్థి Rural Cottage Industries మున్నగు ప్రతికల స్థాపనకు రంగా కారకుఁడు.

1945 లో కేంద్రశాసనసభ కెన్నికలు వచ్చినవి. గుంటూరు, నెల్లూరు మండలములనుండి యభ్యర్థిని నియమింపవలసి యుండెను. అప్పుడు కాంగ్రెసునం దాత డేకైక

ప్రతినిధిగా నియమింపబడెను. ఇంక నేమి పోటీలేకనే కేంద్ర శాసనసభా సభ్యుడుగా నెగ్గెను.

1942 లో భారతదేశమున బాధ్యతాయుతులగు ప్రజా నాయకులతో తాత్కాలిక ప్రభుత్వము కేంద్రమున నెల కొల్పబడెను. రంగారాజుకి వ్యవసాయశాఖలోను, రైతాంగ వ్యవహారములలోను నున్న విజ్ఞానము, ననుభవము, దక్షతను గుర్తించి తాత్కాలిక ప్రభుత్వము, వారిని 1946 మేనెలలో సంతరాజీయ వ్యవసాయక ఫలసాయదారుల సభ (International Agricultural Producers Conference) కు భారత ప్రభుత్వ ప్రతినిధిగాఁ బంపిరి. అందుఁ దన పాత్రను బ్రశంసాపాత్రముగ నిర్వహించి రంగా భారతభూమికే వన్నె తెచ్చెను. ఆ లండనునగరములో నేర్పఱచఁబడిన 'అఖిల ప్రపంచ రైతాంగ' పీఠమునుండి, కష్టజీవుల ప్రజారాజ్య సిద్ధాంతములను రంగా బ్రకటించెను. అచ్చట సంస్థాపింపఁ బడిన అంతరాజీయ వ్యవసాయోత్పత్తిదారుల సంఘమునకుఁ కార్యనిర్వాహక సభ్యుడుగా నెన్నుకొనఁబడెను.

రంగా యాంధ్రనాయకుడు. ఆతని నిష్కళంక నిరుపమాన సేవాభాగ్య మాంధ్రమాతకులభింతుట ముదావహము. తన కొనర్చిన యుపకృతికి నాంధ్రమాత యతనిని అక్కునఁ జేర్చుకొనినది. వాని శిలా విగ్రహములు గ్రామము లందు బ్రతిష్ఠింపఁబడినవి. ది 26-10-45 న తేదీన గోవాడ గ్రామమున శ్రీ మద్దూరి అన్నపూర్ణయ్య గారిచే రంగారాజు

శిలావిగ్రహము బహిర్గతమొనర్పబడినది. ఇంకను పలుతావుల శిలావిగ్రహములు స్థాపింపఁ బడినవి.

ఇట్లుండ 1947 మే 7 వ తేదీన రెండవ ప్రపంచ వ్యవసాయోత్పత్తిదారుల మహాసభ హాలెండులో హేగ్ నగరమున జరిగెను. దానికి భారత ప్రభుత్వము కొందఱు సభ్యులను పంపెను. ఆ బృందమునకు నాయకుఁడై ఆచార్య రంగా అచటి కేగి తన యశేష ప్రతిభా విశేషమును గనఁబఱచి రైతు సమస్యల మేటియని ధ్రువపఱచెను. అచట నేర్పరుపఁ బడిన ప్రపంచ వ్యవసాయ మహాసభ కెన్నుకొనఁబడిన నల్వరే నల్వరు సభ్యులలో మన భారతప్రతినిధి రంగా యొక్కఁడై ప్రపంచ సంచార మొనర్చుచు లాస్కీ మున్నగు వారితో నేటి నమ్యులను జర్పించెను.

రంగాసేవను ఆకాంక్షించియే యాంధ్రప్రజ 1946 మే 16 న నాతఁడు విదేశ సంచారమున నున్నతఱి ఆతనిని రాష్ట్ర కాంగ్రెసున కధ్యక్షునిగా నెన్నుకొనెను. తన రాష్ట్రీయుల పిలుపు నందుకొని స్వదేశమున కాగతుండై పూజ్యంబగు రాష్ట్ర కాంగ్రెసధ్యక్షులను స్వీకరించెను. ద్విగుణీకృతోత్సాహుడై, యహారహము, కాంగ్రెసును శాఖోప శాఖలుగా విజృంభింపఁ జేసి తీవ్రప్రచారము గావించు చున్నాడు. చెన్న పురియందు జరిగిన 19-వ రాష్ట్ర రాజకీయ మహాసభ సమయమున (సెప్టెంబరు 7, 8) కాంగ్రెసు విజ్ఞాన పరిషత్తు, సాహిత్య దర్శారును జరిపి జాతీయ రచయితలను సత్కరించినది.

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ము

కా॥ రే! దివ్యాంగ్గుడ ! జాలమేల యదిగో రేగేన్ మహా విప్లవం
బా దివ్యాగ్ని మహార కీలకె బ్రహ్మాండంబులన్ జాట్టుచున్
వాడేలా ! యెవ్వరడ్డమైనను సరే స్వాతంత్ర్య మార్గంబునన్
బూదించేయును శూరతన్ నిలుపుమా ! పూర్ణార్థ స్వామ్యమ్ముకై.

ఆగస్టు 15, చరిత్ర ప్రసిద్ధమైనది. ఆనాడు మాతృ
భూమి రాజకీయ స్వాతంత్ర్యము బొందినది. ఉత్సవములు
జరుపు కొనినది. కాని దేశమున మతకలహములు హెచ్చి
నవి. మానవులు దానవులై పరస్పర హత్యలకు, గృహదహన
ములకు, శిశు, స్త్రీ వృద్ధ హత్యలకు తయారైనారు.

దేశమున ఆహారసమస్య విషమించినది. నైజాము
దురంతములు మితిమీరినవి. టౌమము నుండి ప్రజలను
రక్షింపవలసి వచ్చెను. సంఘమునందలి దురాచారములను
హెచ్చుతగ్గులను మట్టుపెట్టి సమానవకాశములను గలిగింప
ఆరిక సమానత్వమునకై నిరంతర ప్రయత్న మవసరము.
దేశమున ' ఏక్ హో ' ప్రజానినాదము ప్రతిధ్వనింపవలయును.
హిందూ-ముస్లిము మిత్రత సాయకులలో మిత్రత అత్యంతా
వశ్యకములు.

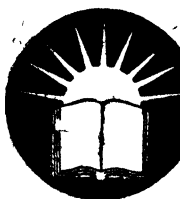
మనము ఆంధ్రరాష్ట్ర సంపాదనకొరకు 40 సంవత్స
రములనుండి యవిశ్రాంత కృషి సలిపితిమి. మహాపండితులు
ప్రజ్ఞాశాలురు దేశోద్ధారకులు నిరంతరము కృషిసలిపియు
స్వరాష్ట్రమును సంపాదింపలేక పోయిరి. సింధు, ఉత్క-శములు
ప్రత్యేక రాష్ట్రములను సాధించినవి. మనము భారత రాజకీయ

స్వాతంత్ర్య సంసిద్ధికొఱకై రాష్ట్రవాంఛను మరచితిమి. రాజకీయ స్వాతంత్ర్యము సిద్ధించినపిదప రాష్ట్రసిద్ధికై త్వరపడక ఎట్లుండగలము? స్వయంపోషకత్వమున వైశాల్యమున జనాభాయందు వ్యాపార ఖనిజ సంపదలయందు మనము ఏరాష్ట్రమునకుఁ దీసిపోము. ఆంధ్రప్రదేశ్ 1,10,250 చదరపు మైళ్ళ వైశాల్యముగల్గి దాదాపు 34 కోట్ల జనాభాతో రాణింపగలదు. విభజించి పాలించు సామ్రాజ్యవాదులు ఆంధ్రులను నైజాం, బస్తర్, బనగానపల్లి, మైసూరు సంస్థానములక్రింద మద్రాసు ఒరిస్సా మధ్యరాష్ట్రముల రూపమున ఆంధ్ర ప్రదేశ్ శమును తారుమారుగా విభజించుటచే మిత్రతకు భంగము కలిగినది. రాయలసీమ, సర్కారులు, తెలంగాణా భాగములు గల విశాలాంధ్ర ప్రజారాజ్య నిర్మాణమునకై అందఱు ఐకమత్యముతో కృషిచేసిరి. రామపాదసాగర్, కృష్ణా, పెన్నా, డుడుమా, ప్రాజెక్టుల నిర్మాణములకు, ఆర్థిక స్వయంపోషకత్వమునకు పరిశ్రమాభివృద్ధికి ప్రత్యేక రాష్ట్రమవసరము. లేనిచో సంస్కృతి, విజ్ఞానము, ఆచారము, వ్యక్తిత్వము, గౌరవము తగ్గిపోవును. రాష్ట్రసంపాదనకై దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్యగారు 1911 లో విత్తనమువేసిరి. ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసు అధ్యక్షులై ప్రకాశం, పట్టాభి, రంగారలు తీవ్రముగా కృషిచేసిరి. తుదకు పొట్టి శ్రీరాముల యాత్రా హుతిచే, ఆంధ్రుల తీవ్రకృషిచే 1953 అక్టోబరు 1 న రాష్ట్ర నిర్మాణమైనది. 1956 నవంబరు 1 కి తెలంగాణాతో కలసి --- x --- అవతరించినది. ఆంధ్రజాతియొక్క సంపూర్ణ

భ్యుదయమునకై ఆంధ్రనాయకులు తీవ్రకృషి యొనర్చుచున్నారు.

రంగా కాంస్య విగ్రహము 1957 జూలై 12 న విజయవాడయందు స్థాపితము.

భారతీ రంగా నేడు ఆంధ్రప్రదేశ్ ఎగువ శాసనసభ్యురాలు. రంగా జయంత్యుత్సవములు ప్రతి సంవత్సరము పలు చోట్ల జరుపబడుచున్నవి. రంగా కేంద్రప్రభుత్వమున “పబ్లిక్ అకౌంటుస్ కమిటీ చెయిర్మను”గా నియమింపబడెను. భారతీ రంగా దంపతులు ధన్యులు.

ప ద్య సు మా ం జ లి

తెలుఁగుం గడ్డనె కాదు భారతమునందే కాదు సర్వక్షమా
వలయం బందును “రైతుపాలఁ గల డెవ్వం”డన్న నిన్నేకదా
తొలుతం జెప్పెద-రిట్టి నీవు తెనుఁగుం దోబుట్టువై మా తపం
జులు పండించితి! వాసికీ దగిన కాపుంజూపె నీ సేద్యముల్.

తెలుఁగు నుడికార మందున్న మెలపు నెఱిఁగి
తెలుఁగు హృదయంబు నందున్న తీపి నెఱిఁగి
తెలుఁగు సంస్కృతి యందున్న చెలువ మెఱిఁగి
తెలుఁగునకు నీవు సరిక్రొత్త వెలుఁగు లిడితి.

నాలుగు కోట్ల తెల్ల తొక నాయకరమ్మున వెల్లునాఁడు పాం
చాలముఁ దొట్టి ద్రావిడ, మసాము దొడంగి మరాట దాఁకనీ
నేలకు సాటి వచ్చు నవనిం గనుఁగొందుమె? యాంధ్రజాతి కీ
మేలు ఘటింపు మంచుఁ బ్రణమిల్లెద దుర్గకు నిష్టభర్గకున్.

నిను దేశభక్తుఁగా మె
చ్చిన వారలు కలరు మహి నశేష ప్రజ; లీ
నొనరించిన భాషాసే
వ నెఱింగిన వార లెన్ని వందలు కలరో !

కవి యెవఁడో ప్రజాభ్యుదయ కాముకధీపరిణధుఁ డెవ్వఁడో
ప్రవిమల వృత్త దీప్తి పరిభాసురుఁ డెవ్వఁడో నిగ్గు దేల్చు వా
రవనికి నేతలై వెలసి నప్పుడె ధన్యువు గెల్చు గారడీ
రవరవ లిచ్చటం బనికి రావు కులమ్ములు గావు నిచ్చెనల్.

రాచటికమ్ము సేయుటకు రై తొకఁడే తగు నంచు ధర్మముం
బ్రోచు నతండ యంచు, మన పూజలు కొన్న గురుండు

కాయముం

ద్రోచుచుఁ బల్కె గాంధి; ఋషితుల్యుఁ డతండు మన
మ్ములో నినుం

జూచియ చెప్పె నట్లనుట సూన్యత మోయి! జగద్ధితాగ్రణీ.

ధీల్లీ లోపల నున్న శీతనగ పీఠిన్ టోకియో వీధిలో
నిల్లుం గట్టిన రూజువెట్టు మహిలో హిట్లర్ కడన్ గాలమున్
వెళ్లం బుచ్చిన సూర్యు లోకములకే వేంచేసినన్ దెల్లువాఁ
డుల్లంఘింపఁగ రాదు తల్లిపలు కెట్లో రక్ష సేయం దగున్.

కడపన్ నిద్దుర లేచి హస్తీపురిలో కాఫీని సేవించి చే
రెండు రోట్లన్ కెయిరో కడ న్నమలి పారిన్ పూటకూ
టింటిలోఁ

గడువు నింపి హితోక్తు లాడును ట్రుమన్ కల్పించు
దర్బారులో

విడుబ్రో లీసుతుఁ డెట్లు వచ్చె జననీ! నీశక్తిఁ గాకుండినన్.

జాస్తి వేంకట నరసయ్య, ధూళిపాళ వేంకట సుబ్రహ్మణ్యముల

❀ జాతీయ రచనలు ❀

కాంగ్రెసు విజయము (చరిత్రాత్మక నాటకము) 1-0-0

డాక్టర్ పట్టాభి సెంటి ఆంధ్రనాయకుల ప్రశంస లగనినది

“ 60 ఏండ్ల కాంగ్రెసు చరిత్రలోని ప్రధాన ఘట్టాలు - సంస్కరణాంకము, సంపూర్ణ స్వరాజ్యాంకము, ప్రజాశిక్షణాంకములుగా చిత్రంపబడిన నాటక మిది. - భారత స్వాతంత్ర్య సమర చరిత్రను ఈ విధంగా నాటకరూపంలో వ్రాయడానికి జరిగిన తొలి ప్రయత్నమే కాదు ఇది - ఘన ప్రయత్నం కూడా. ఈ రచనలు ఇరువురు గొప్ప పండితులు, దేశభక్తులు. వీరి రచన-శైలి - పద్యాలు - గేయాలు హృద్యంగా గంభీరంగా ఉన్నవి”
— ఆంధ్రప్రభ

ప్రజారాజ్యము (సామ్యవాదనాటకము)

జలుచోట్ల ప్రదర్శించబడినది.

ఉపాధ్యాయుడు (ఏకపాత్రనాటిక)

} 1-0-0

“ప్రజారాజ్యం కలముతోటిగాక స్వాదయముతోటి రాసిననాటకము. ప్రస్తుతం దేశానికి రాజకీయ నాటక ప్రదర్శన ముత్యకావలసినది.”
— మాధవపెద్ది వెంకట్రామయ్య

శ్రమజీవుల కడగండ్లు జమీందారుల దోష్టములు మొదలగు విషయాలుగలవు. సామ్యవాద సమాజాన్ని స్థాపించుటకు ప్రజల నెట్లుచైతన్యపంతులను చేయాలోకూడ స్పష్టంగా

జాస్తి వేంకట నరసయ్య.

ధూళిపాళ వేంకట సుబ్రహ్మణ్యములు

❀ జా తి య ర చ న లు ❀

కాంగ్రెసు విజయము (చరిత్రాశ్మక నాటకము) 1-0-0

డాక్టర్ పట్టాభి నంటి ఆంధ్రనాయకుల ప్రశంస లగిసింది

“ 60 ఏండ్లు కాంగ్రెసు చరిత్రలోని ప్రధాన ఘట్టాలు - సంస్కారశాంకము, సంపూర్ణ స్వరాజ్యశాంకము, ప్రజావిప్లవాంకములుగా చిత్రీకరించిన నాటక మిది. - భారత స్వాతంత్ర్య సమర చరిత్రను ఈ విధంగా నాటకరూపంలో వ్రాయడానికి జరిగిన తొలిప్రయత్నమే కాదు ఇది - ఘనప్రయత్నంకూడా. ఈ రచయితలు ఇసుపును గొప్ప పండితులు, జేబుభక్తులు, వీరి రచన-శైలి - పద్యాలు - గేయాలు హృద్యంగా గంభీరంగా ఉన్నవి”

—ఆంధ్రప్రభ

ప్రజారాజ్యము (సామ్యవాదనాటకము)

పలుచోట్ల ప్రదర్శింపబడినది.

ఉపాధ్యాయుడు (ఏకపాత్రనాటక)

} 1-0-0

“ప్రజారాజ్యం కలముతోటిగాక స్వాదయముతోటి రాసిననాటకము. ప్రస్తుతం జేశానికి రాజ్యం నాటకప్రదర్శన ములేకావలసినవి.”

— మాధనపెద్ది వెంకట్రామయ్య

శ్రమజీవుల కడగండ్లు జమీందారుల దాష్ట్యములు మొదలగు విషయాలుగలవు. సామ్యవాద సమాజాన్ని స్థాపించుటకు ప్రజల నెట్లుచైతన్యవంతులను చేయాలోకూడ స్పష్టంగా

పాత్రలముఖమున చెప్పబడింది. “కర్నా! కర్నా! ఈ కర్నాలను
మాట ధనవంతులు ధనహీనులను దోచుకొనుటకు కల్పించిన
పన్నాగము” ... — ఈ నాటకం చదువదగింది,

ప్రదర్శింపదగినవి మాయుద్దేశము:—మాతృభూమి.

(4) చలోద్ధిర్ఘ్న:- (ద్రోణచరిత్ర, ఎన్నికల ప్రతాళికలయిత్రకథ.) 10-8-0

(5) జయభేరి; - (బ్రాహ్మయజుర్మంత్రం ఖండకృతుల సంపుటి) 1-0-0

సర్వాణాం కార్యక్రమముపై జన్మభూమిపై దేశభక్తులపై వ్రాయబడిన
పద్యచిర్రములన్నియో ఇందుగలవు. ఉపన్యాసములు, హరికథలు
విద్యాబ్ధులు దేశభక్తులు కంఠస్థము చేయవలసినవి. విశాలాంధ్ర
మందంతటను వ్యాప్తిలో నున్నపద్యములు.

(6) వైతాళికులు:- (బ్రాహ్మయజుర్మంత్రం జీవితచరిత్రము 0-12-0

(7) ఆచార్యరంగా;- (జీవితచరిత్ర) 0-6-0

పద్యంబు నడకనుబరికించి చూతు మా
హృద్యమైమించునుగద్యరచన
గద్యంబు బిగువునుగాంచిచూచుమా
హృద్యమై మించును బద్యవితతిఁ
బద్య గద్యంబులభావించిచూతుమా
భావంబు లొంకొంటఁ బరువులెట్లు
భావంబు లొకమాటు పనిగొనిచూతుమా
తైలితనంతనే సాగించును
తైలి నొకసారి చూతుమా సకలరసము
అప్పతిల్లుదునుండును గుప్పలుగను
అవుర , నరస సుబ్రహ్మణ్య కవులకలము
దేశభక్తిని జాటుచుదేజరిల్లు ! !

కవిరాజు, పండిత, పెనుమెచ్చ సత్యనారాయణరాజు.

(అమ్మవారికి నుంచి కమిషను ఇవ్వబడును.)

జాస్తివారి - రచనలు చిలకలూరిపేట, (గుంటూరుజిల్లా.)

ఖండకృతి [సాంఘిక, ఆర్థిక సమతాబోధకము] 0-12-0

“ప్రతిష్ఠగల కవులుగ శ్రీ జాస్తి వేంకట నరసయ్యగారు, తెలుగువారు చిరపరిచితులు, మృదు మధుగమైన భాషలో జాలువారు లీయ తెనుగు పద్యాసభిలో హీనులదీనుల, సాధితుల ఆక్రందనలు చిత్రించే రసహృదయులు. ప్రతిపద్యము మననము చేసికొనుటకు, శాశ్వతముగ పాడుకొనుటకు తగియున్నది. ప్రతి యాంధ్రుడు చదువదగిన గ్రంథము.” —ప్రజామిత.

వ్యాసవాణి [అపూర్వ చన. అసశ్యపార్వము.] 0-6-0

‘ఆంధ్రభాషలో పలువిధములై విషయాలు తెలుసు కొనేందుకు వ్యాసములు చాలాఅనసగం. అలా యెవరు వ్రాసి అచ్చయినవి విపులగాకనవచ్చవు. వీరేశలింగముగారి రచనలలో కొన్నిఉన్నా, అవి ఉపన్యాసాల త్రోవలో ఉన్నా మిగిలి విద్యాధులకు ఉపయోగించేవిగాలేవు, ఆ వెల్లిని శ్రీ వేంకట నరసయ్యగారు కొంత తీర్చాకీ గ్రంథాభి. ఇందులో సాహిత్యము, కళా రాధన, సంస్కృతి, లలితకళలు, కేయకవిత్వ, కవి, కన్యయోగి పరనమందిర గ్రంథాలయ లాభములు, చిత్రశిల్పములు అనే శీర్షికలతోతొమ్మిది వ్యాసాలు ఉన్నాయి. ఇవి అన్నీ అందరికీ ఉపయోగించడం అల్లా ఉండగా విద్యాధులకు బాగా ఉపయోగిస్తాయి.

—ఆంధ్రపత్రిక.

కవిత: (ప్రసిద్ధాంధ్రకవి పద్యగేయ రత్నాలు. సంపాదన) 0-8-0
నవగీతాలు; (కావీయగేయములు. కంగణము చేయదగినవి) 0-3-0

వయోజనవిద్య : (పెద్దలవిద్యకు తద్దయు తోడ్పడు కావీయరచన) 0-4-0

ఆంధ్రసేవ : (మాతృభూసేవచే మాన్యులగు ఆంధ్రుల జీవితాలు) 1-0-0

వ్యాసవాణి : (రాజవభాగము, వివిధ వ్యాసవిలసిత్వము) 0-6-0

ధూళి పాత వారి రచనలు:—

చిలకలూరి పేట, గుంటూరుజిల్లా.

వెన్నెలకుప్పలు (ఖండకృతి) 0-8-1

వివిధ శీర్షికలతో వెలసిన పద్యాలుగల చిన్న ఖండ కావ్యమంచిభావాలు, మృదుమధుమైన పదాలూగలిగి సజ్జనసామాన్యమైన ఛందస్సుతోనే నడచిన పద్యాలతో రచముచ్చటగా ఉంది. సోట్లనడకలేకుండా, సర్వగమనం జాగ్రత్త

‘కోటప్పకొండ’ శివప్రభావద్యోతకంగా, సహజభారమణీయతా ప్రదర్శకంగా ఉంది. ‘నంద్రా’ అనే శీర్షికల చంద్రుణ్ణిగూర్చి నిర్మించిన పద్యాలు హృదయాలుగా ఉన్నాయి

‘నివి’ అనే శీర్షికలతో వెలసిన పద్యాలు చిత్రకారుడికంటే కవిగొప్పవాడు అనే ఉద్దేశాన్ని నిరూపిస్తూ సోపనత్రికంగా ఉన్నాయి.

సుభాషిణి-శీర్షికలతో ఉన్న పద్యాలు ఒక మూగపిల్ల పెండ్లినిగూర్చి వ్రాసినవి. చాలతమామాఅయినకథ. చాలకుండానవ్వించాయి. [ఆంధ్రప్రతి

అహల్య: (ప్రకృతియోగ్యమగు పాఠానికి నాటకము) 0-12.

విశ్వనాథశతకము: (ఆమూల్యము)

సాయిభావా: (హాసకథ) 0-6.

బాలరామాయణ శతకము: (బాలయ కంఠస్థము చేయదగుపద్యా 0-4

విజయవాక్యాసాలు: (విద్యార్థులకు మిక్కిలి సహాయపడును) 0-8

జయసుధ: (భారతనాయకులు జరిపిన సత్కార్యక్రమాల చరిత్ర) 1-0

పుస్తకాలకు:— 1 రచయితలు.

2 వేంకట్రామ అండ్ కో., విజయవాడ-1

